

21. YÜZYILIN İLK YARISINDA YENİ GÜVENLİK TEHDİTLERİ

Hazırlayanlar

Şule Toktaş

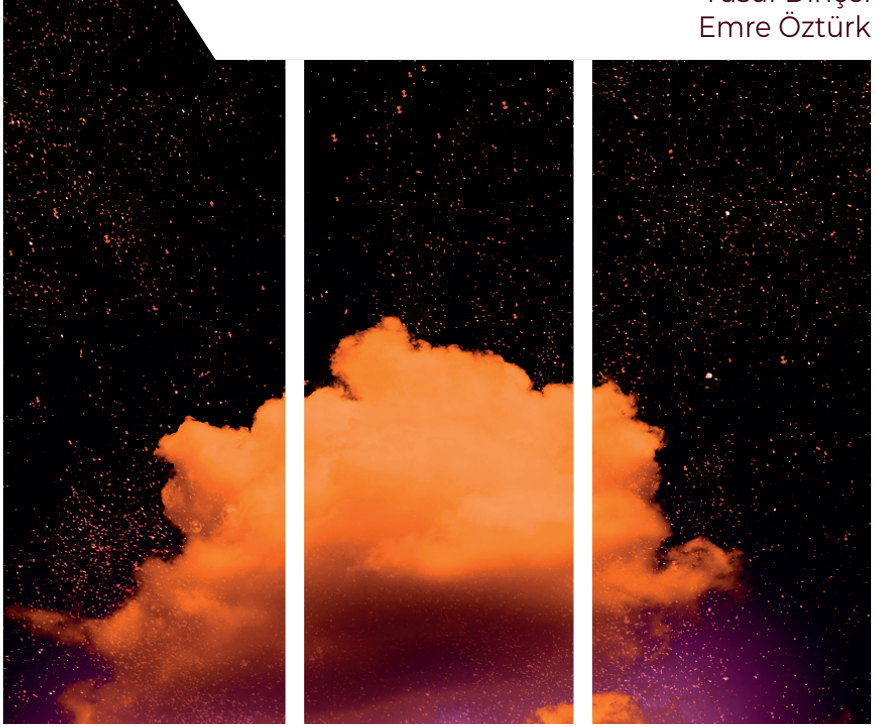
Orhan Çifçi

Merve Reyhan Baygeldi

Birce Beşgöl

Yusuf Dinçel

Emre Öztürk

RAPOR

POLİS AKADEMİSİ YAYINLARI

21. YÜZYILIN İLK YARISINDA YENİ GÜVENLİK TEHDİTLERİ

POLİS AKADEMİSİ YAYINLARI

21. YÜZYILIN İLK YARISINDA YENİ GÜVENLİK TEHDİTLERİ

Hazırlayanlar

Prof. Dr. Şule Toktaş
Dr. Öğr. Üyesi Orhan Çifçi
Dr. Öğr. Üyesi Merve Reyhan Baygeldi
Arş. Gör. Birce Beşgül
Arş. Gör. Yusuf Dinçel
Arş. Gör. Emre Öztürk

Copyright © 2023 Polis Akademisi Başkanlığı

Bu yayının tüm hakları Polis Akademisi'ne aittir. Kurumun izni olmaksızın yayının tümünün veya bir kısmının elektronik veya mekanik yollarla basımı, yayını, çoğaltılması veya dağıtımı yapılamaz. Bu yayının içeriği Polis Akademisi'nin resmî fikirlerini yansıtmamaktadır. Bu rapor 2-4 Aralık 2022 tarihleri arasında düzenlenen **“7. Uluslararası Güvenlik Sempozyumu”**ndan hareketle hazırlanmıştır. Raporda yer alan bilgi ve fikirler hakkındaki sorumluluk tümüyle çalıştayın katılımcıları ve hazırlayan yazar(lar)ın kendi(leri)ne aittir.

Polis Akademisi Yayınları: 167

Rapor No: 77

ISBN: 978-605-72554-2-6

2023, Ankara

Tasarım: Muhammed Delibaş

Sertifika No: 45724

Polis Akademisi Başkanlığı Matbaa-Basım ve Yayın Şube Müdürlüğü
Fatih Sultan Mehmet Bulvarı, No: 218, 06200 Yenimahalle/Ankara

Polis Akademisi Başkanlığı

Necatibey Cad. No: 108, Anıttepe 06400, Çankaya, Ankara/Türkiye

Tel: +90 (312) 4629085-92-93 / +90 (312) 4629075 / +90 (312) 4629035

www.pa.edu.tr

İçindekiler

Yönetici Özeti	5
Giriş	9
Uluslararası Düzen Arayışı ve Jeopolitik Dönüşüm	15
Güvenliğin Değişen Gündemi ve Yeni Tehditler	29
İletişim, Teknoloji ve Güvenlik	49
Sonuç	63
Öngörüler	67
Kaynakça	71

Yönetici Özeti

Polis Akademisi Uluslararası Güvenlik ve Terörizm Araştırma Merkezi (UTGAM) tarafından 2-4 Aralık 2022 tarihinde “21. Yüzyılın İlk Yarısında Yeni Güvenlik Tehditleri” başlıklı VII. Uluslararası Güvenlik Sempozyumu düzenlenmiştir. Sempozyumda 21. yüzyılın ilk yarısında küresel politikada yaşanan gelişmeler ve devletlerin siyasi, askeri ve sosyolojik değişimler ekseninde karşı karşıya kaldığı yeni güvenlik tehditleri ayrıntılı bir biçimde analiz edilmiştir. Güvenliğin genişleyen ve derinleşen gündeminin ele alındığı söz konusu sempozyumda uluslararası ve ulusal düzlemde birey, devlet ve sistem düzeyinde var olan güvenlik tehditleri geleneksel ve modern yönleriyle tartışmaya açılmış ve bahse konu güvenlik tehditlerine karşı alınabilecek tedbirler kapsamlı bir biçimde sunulmuştur.

Sempozyum kapsamında güvenlik tehditleri üzerine çalışmalarını yürüten bilim insanı, uzman ve araştırmacılar konu ile ilgili tespit ve çözüm önerilerini dinleyicilere tüm yönleriyle aktarmıştır. Bu çerçevede sempozyum katılımcıları “Uluslararası Politika, Güvenlik ve Yeni Tehditler”, “Uluslararası Düzen Arayışı ve Jeopolitik Dönüşümler”, “Güvenliğin Değişen Gündemi ve Yeni Tehditler” ve “İletişim, Teknoloji ve Güvenlik” başlıklı oturumlarla güvenlik tehditlerinin yeni formlarını ve geleneksel güvenlik anlayışının güncel dönem yansımalarını değerlendirmiştir. Sempozyuma yönelik bulgular aşağıda belirtildiği gibidir:

- 20. yüzyılın son çeyreği güvenlik çalışmaları yazınında ve güvenlik politikaları uygulamalarında bir dönüm noktası yaratmıştır. Devletlerin askeri, ekonomik ve diplomatik gücünün devamlılığı karar alıcılar tarafından güvenlik gündeminin en üstünde tutulurken 21. yüzyılın ile birlikte güvenlik gündeminin kapsamında genişleme ve derinleşme gözlenmektedir. Geleneksel ve yeni güvenlik tehditlerine ilişkin yorumlamalar çeşitlenmiştir. Bu dönem itibarıyla birey, toplum, çevre, teknoloji, ekonomi, kimlik ve sağlık gibi konular da güvenlik gündeminin öncelikleri arasına yerleşmiştir.
- Küresel politikada bölgesel ve uluslararası seviyede gözlemlenen jeopolitik dönüşümler güvenlik konusunun askeri ve geleneksel yansımalarının hâlihazırda geçerliliğini koruduğunu göstermektedir. Özellikle Çin'in ekonomik, teknolojik ve askeri alanlarda hızlı bir yükselme trendi yakalaması ve ABD'nin bu alanlardaki üstünlüğüne meydan okuması güç geçişi veya hegemonik geçiş başlıklarını gündeme taşımaktadır. İçerisinde barındırdığı güvenlik tehditleri nedeniyle diğer tüm bölgelerden ayrı bir karakteristiğe sahip olan Ortadoğu ise iç savaş, siyasi istikrarsızlık, terörizm ve düzensiz göç dalgaları ile hem bölgesel hem uluslararası düzlemde gündemde kalmaya devam etmektedir.
- Karmaşık yapısı ve sonuçları gereği iklim değişikliği bir tehdit çarpanı etkisiyle çok fazla aktörü eş zamanlı etkileyen sıralı olumsuzluklara neden olabilmektedir. İklim değişikliğini ortaya çıkaran birçok farklı parametre bulunmakla birlikte iklim değişikliğine neden olan faktörlerin bir kısmının doğal kaynaklı ancak çoğunluğunun insan kaynaklı olduğu düşünülmektedir. Aynı şekilde deprem, sel ve kasırga gibi doğal felaketlerin neden ol-

duğu güvenlik problemlerinin boyutu geçmiş yüzyıllara nazaran insani ve devlet güvenliğine çok daha büyük birer tehdide dönüşmüştür. İklim değişikliği ve doğal felaketlerle doğrudan ilişkili olan tarım ve gıda güvenliği konularına atfedilen önem de tüm dünyada giderek artmaktadır. Bununla beraber, Kovid-19 salgını ile birlikte devletlerin ulusal güvenlik gündeminde ilk sıralara yerleşen sağlık güvenliği konusu özellikle daha fazla önem kazanmıştır.

- 21. yüzyılda dijitalleşme ve modern teknolojik ilerlemeler, birey, devlet ve sistem düzeyinde var olan güvenlik tehditlerini çok katmanlı bir yapıya sokarken, sanal ortamda bulunan güvenlik tehditlerinin sayısının artışına uygun ortamı yaratmıştır. Her ne kadar bilgi ve iletişim teknolojileri, yapay zekâ, otonom sistemler ve robotik teknolojiler bireylerin ve devletlerin faaliyetlerini birçok yönüyle kolaylaştırır da söz konusu yeni teknolojiler güvenlik ortamında bazı belirsizlik ve kırılganlıkları da beraberinde getirmiştir.
- Güvenlik gündeminin ve tehditlerinin giderek çeşitlilik kazanan yapısına karşı devletlerin uyguladığı diplomasi yöntemleri de dönüşüm geçirmiştir. 21. yüzyılda devletler geleneksel diplomasi uygulamalarının yanında kamu diplomasisini de dış politikalarında etkili bir araç olarak kullanmaya başlamıştır.

Giriş

21. yüzyılda uluslararası politikada ortaya çıkan yeni gelişme ve devletlerin ulusal seviyede karşı karşıya kaldığı askeri, siyasi ve sosyolojik dönüşüm güvenlik tehditlerinin doğası ve gündeminde birtakım değişimleri beraberinde getirmiştir. Güvenlik sektöründe beliren söz konusu değişimler konunun teorik ve pratik yaklaşımlarında yeni bakış açısı ve düşünce biçimlerinin daha fazla önem kazanmasına ortam hazırlamıştır. Bunun sonucunda, güvenliğin geleneksel yönünü yansıtan askeri güvenlik anlayışı günümüzde daha ileri taşınarak birçok farklı konunun güvenlik tehditleri çerçevesinde değerlendirilmesi durumunu ortaya çıkmıştır. Böylelikle geçmiş yüzyıllarda devlet merkezli ve geleneksel bakış açılarıyla yorumlanan güvenlik tehdidi konusu 21. yüzyılda çok boyutlu bir yapıya kavuşarak insani, kültürel, çevresel, teknolojik, ekonomik ve diğer birçok yönüyle gündeme taşınmıştır. Güvenlik tehditlerinin değerlendirilmesine ilişkin yaşanan bu genişleme gerek akademik camiada gerekse devletlerin ve uluslararası örgütlerin karar alım düzeyinde güvenlik konusunun modern dinamikler ekseninde gündeme alınmasını bir gereklilik haline getirmiştir. Nitekim güvenlik tehditlerinin derinleşen gündemi ve değişen referans nesnesi karmaşık tehdit formlarına karşı yeni güvenlik tedbirlerinin belirlenmesini ve bunların ivedilikle uygulamaya konulmasını kaçınılmaz kılmıştır.

Küreselleşmenin etkisini devam ettirdiği dünyada güvenlik tehditleri hibrit bir yapı kazanmış ve bunun sonucunda güvenlik tehditlerinin yarattığı risk ve meydan okumalar fiziki mekan ve

zamandan bağımsız bir hale gelmiştir. Küreselleşme devletler, toplumlar ve bireyler arasındaki etkileşime hız kazandırarak bir yönüyle ekonomik, ticari ve kültürel ilişkilerin gelişimine katkı sunarken diğer yönüyle güvenlik tehditlerinin sayısının çeşitlenmesine ve özellikle geçmiş dönemlerle kıyaslandığında güvenlik tehditlerinin yarattığı etkinin çok daha geniş bir alana yayılması-na zemin hazırlamıştır. Bu kapsamda sınır aşan ekonomik suçlar ve etnik/dini/kültürel çatışmaların yoğunluğu küreselleşmenin derinleşmesiyle daha büyük birer tehdit haline gelmiştir. Küreselleşmeyle beraber uluslararası ilişkilerde karşılıklı bağımlılık ve entegrasyonun artmasıyla birlikte küresel finansal krizler, ticaret savaşları ve küresel tedarik zincirinde ortaya çıkan aksamalar devletlerin ve bireylerin güvenliğini tehdit eden bir yapıyı ortaya koymuştur.

Modern ve yeni teknolojilerin hızla gelişmeye devam etmesi ve dijitalleşmenin giderek hayatın her alanına yerleşmesi güvenlik ve teknoloji arasındaki bağı güçlendirici bir nitelik yaratmıştır. Teknoloji ve dijitalleşmenin gelişimiyle beraber güvenlik tehditlerinin fiziki ortamdan sanal ortama geçişi hız kazanmıştır. Bu durum geleneksel askeri ve ekonomik tedbirlerin yanına internet ve modern teknoloji ortamına özgü yeni güvenlik tedbirlerinin alınmasının önemini artırmıştır. Her ne kadar bilgi ve iletişim teknolojileri, yapay zekâ, otonom sistemler ve robotik teknolojiler bireylerin, toplumların ve devletlerin faaliyetlerinde birçok kolaylığı beraberinde getirse de bahse konu yeni teknolojiler devlet içi ve küresel seviyede güvenliğin inşasına karşı yeni kırılganlıkları daha somut hale getirmiştir. Dahası sanal ortamda faaliyetlerini sürdüren şirketlerin bu alanlardaki imkân ve kabiliyetlerinin giderek genişlemesi siber egemenlik ve siber hegemonya tartışmalarını beraberinde getirmiştir. Benzer bir şekilde, modern teknolojiler askeri ve ekonomik sektörler başta olmak

üzere geleneksel güvenlik alanlarının yapısında da değişimler yaratmıştır. Bu doğrultuda devletler halihazırda robotik ve yapay zeka teknolojileri ekseninde askeri yatırımlarının altyapısını oluşturmakta ve yeni teknolojileri ordu kuvvetlerinin tamamına entegre etmeye çabalamaktadır. Bu durum gelişen teknoloji ekseninde savaş ve çatışmanın doğasında değişikliğe neden olmakta ve savaşların yaratacağı etkilerin gelecekte değişim kazancasını da açık bir şekilde göstermektedir. Tıpkı askeri güvenlik sektöründe olduğu gibi gelişen teknoloji ve dijitalleşmeye bağlı olarak ekonomi ve finans güvenliğine yönelik istikrarsızlıklar da çeşitlilik kazanmış ve devletler ekonomik istikrarının sürekliliğini sağlayabilmek amacıyla siber güvenlik tedbirleri almaktadır.

Teknolojinin gelişimiyle birlikte iletişim araçlarının çeşitlenmesi geleneksel medya alanında kimi dönüşümleri belirgin kıldığı gibi yeni medya mecralarının tüm dünyada artan talebi bu alandaki güvenlik tehditlerinin sayısını artırmıştır. Hakikat ötesi çağda gerçek ve yalan bilgi arasındaki farkın giderek ortadan kaybolması ve dezenformasyon tehlikesinin özellikle kitle iletişim araçlarında yaygınlaşması bu alana özgü alınması gereken güvenlik tedbirlerinin önemini açıkça ortaya koymaktadır. Geleneksel medya araçları ve sosyal medya mecraları üzerinde sahte haberler ve manipüle edilmiş içeriklerin sayısının artışıyla birlikte bireylerin güvenilir ve güvenilmez bilgileri ayırt etmesi her geçen gün daha da zorlaşmaktadır. Yanlış bilgilerin yayılması sonucu zararlı eylemlerin sayısındaki artış ihtimali de toplum ve devlet güvenliği açısından ciddi sonuçlar doğurmaktadır. Öyle ki, yalan ve sahte haberlerin birçok farklı formata sahip olması medya ve güvenlik arasındaki bağı daha da kuvvetlendirmektedir. Dezenformasyon yanlış bilginin bilinçli bir şekilde üretilmesi ve yaygınlaştırılması anlamı taşıırken, mezenformasyon yanlış bilginin herhangi bir kasıt olmaksızın yaygınlaştırıl-

masıdır. Bunların yanında, malenformasyon doğru bilginin zarar verme amacıyla yayılmasını ifade etmektedir. İnfodemi ise kötü ya da iyi her türlü bilginin yayılması sonucu insanların güvenilir kaynak arayışının zorlaşması anlamına gelmektedir.

21. yüzyılda giderek önem kazanan ve en büyük güvenlik riskleri arasında değerlendirilen tehditlerden bir diğer küresel iklim değişikliğidir. Sahip olduğu karmaşık yapısı ve sonuçları gereği iklim değişikliğine neden olan birçok farklı dinamik bulunmaktadır. Bu minvalde iklim değişikliğini hızlandıran faktörler insani ve doğal kaynaklı olmak üzere iki ayrı değişkenle ele alınmaktadır. Dünyanın yörüngesinde gözlemlenen değişim, güneş yüzeyindeki patlamalar ve volkanik patlamalar iklim değişikliğine neden olan doğal nedenler arasında sıralanırken; kentleşme, fosil yakıt kullanımı ve arazilerin yanlış kullanımı insan temelli neden arasında gösterilmektedir. İklim değişikliği üzerine çalışmalar yürüten kurumlar özellikle artan küresel sıcaklıklar, okyanusların ısınması, buzulların geri çekilmesi ve deniz seviyesinin yükselmesi gibi durumları iklim değişikliğinin en fazla göz önünde bulundurulması gereken sonuçları arasında göstermektedir. Nitekim iklim değişikliği doğal çevre felaketlerine neden olduğu gibi ulusal, uluslararası ve küresel seviyede dolaylı ya da doğrudan diğer birçok güvenlik problemini de tetiklemektedir. Bunlar arasında radikalleşme, ayaklanma, ekonomik krizler, siyasi istikrarsızlıklar, doğal kaynaklar üzerindeki çatışmalar, iklim mülteciliği gibi çeşitli sorunlar iklim değişikliğinin sebep olduğu güvenlik tehditleri arasında yer almaktadır.

İklim değişikliğinin yanı sıra gıda, su ve tarım güvenliği sorunları da yeni güvenlik tehditleri kapsamında ele alınmaktadır. Bu sorunların gelecek dönemlerde etkisini çok daha fazla hissettireceği ve dünya politikasının farklı coğrafyalarında bölgesel savaş ya da çatışmalara neden olabileceği yönünde hâkim bir

görüş mevcuttur. Kuraklık sonucu ortaya çıkan su kıtlığı, toprak verimsizliğine bağlı olarak gıda üretiminin yeterli düzeyde yapılamaması ve dünya nüfusunun bir kısmının sağlıklı gıda ve temiz su kaynaklarına erişememesi gıda ve su güvenliğini geçmişte olmadığı kadar önemli konu haline dönüştürmüştür. Bu nedenle, gıda ve su kaynaklarının verimli kullanımı ve sürdürülebilir tarım politikaları ön plana çıkmaktadır. Hâlihazırda birçok devlet gelecekte karşı karşıya kalabileceği bu sorunlarla baş edebilmek amacıyla birçok politikayı hayata geçirmekte ve yine gelecekte yüzleşebileceği olası etkilerinden kaçınmak için planlama yapmaktadır.

Uluslararası Düzen Arayışı ve Jeopolitik Dönüşüm

Terörizm ile Mücadelede Uluslararası Hukuki Çerçeve

Sosyal bilimlerde insanı konu eden diğer tüm alanlarda olduğu gibi güvenlik kavramında da tek bir tanımlamadan söz etmek mümkün olmamaktadır. Bunun nedeni güvenliğin ve referans objesinin ne olduğu, güvenliği tehdit eden unsurların neler olduğu ve tüm bunlara bağlı olarak güvenliğin nasıl ve kim tarafından sağlanacağı konularının zaman içerisinde değişime uğramış olmasıdır. Güvenlik kavramının tanımlanmasındaki bu değişim dünya siyasetinde yaşanan gelişmelerin etkisiyle uluslararası güvenlik gündemini de değişime uğratan bir dinamik yaratmıştır. Uluslararası güvenlik alanında yaşanan bu değişim 1990'lı yılların başında Soğuk Savaş'ın ve çift kutuplu dünya düzeninin sona ermesiyle daha görünür hale gelmiştir. Soğuk Savaş boyunca dünya siyasetini meşgul eden konuların ekseriyeti ABD ve SSCB arasında süregelen rekabet ve bunun dünyanın farklı bölgelerindeki tezahürleri olmuştur. Devletlerin iki kutuplu dünya düzeninde dâhil olduğu ittifak sistemi bir taraftan bu devletlere bir güvenlik şemsiyesi sağlarken diğer taraftan münferit olarak kendi güvenlik sorunlarının uluslararası sistemin getirdiği daha büyük güvenlik sorununun gölgesinde kalmasına neden olmuştur. Soğuk Savaş'ın sona ermesi ve SSCB'nin dağılmasıyla birlikte bu güvenlik şemsiyesi büyük ölçüde ortadan kalkmış ve o

zamana kadar dondurulmuş olan ya da göz ardı edilen güvenlik meseleleri yeniden gündeme taşınmıştır. Bu güvenlik meselelerinden biri de ulusal sınırları aşarak küresel ölçekte bir tehdit haline gelen uluslararası terörizmdir.

Küresel bir tehdit olarak uluslararası terörizmin dünya siyasetinin merkezine oturması her ne kadar ABD'deki 11 Eylül saldırılarından sonra olsa da uluslararası terörizm bir güvenlik tehdidi olarak 1990'lı yıllardan itibaren ortaya çıkmaya başlamıştır. Soğuk Savaş boyunca Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin uluslararası terörizm ile ilgili aldığı ilk karar 1988 yılındaki Panama uçağına yönelik bombalı saldırıyken 1990'lı yıllar boyunca BM Güvenlik Konseyi terörizmle ilgili birçok karar almak durumunda kalmış ve bu konuyla alakalı uluslararası sözleşmeler düzenlemiştir. 11 Eylül saldırılarıyla birlikte El Kaide gibi terör örgütleri yalnızca bulundukları ülke veya bölgeyle sınırlı kalmayarak dünyanın dört bir yanında terör eylemleri gerçekleştirme kapasitesine erişmiş ve uluslararası terörizm dünya siyasetinin başat konularından biri haline gelmiştir.

Sınır aşan sonuçları gereği uluslararası terörizmin neden olduğu güvenlik tehdidinin hangi devleti ne zaman hedef alacağı bilinmemektedir. Dolayısıyla uluslararası terörizmle mücadelede münferit olarak devletlerin yapabileceklerinin belirli bir sınırı bulunmaktadır. Nitekim süper güç konumundaki ABD'nin 11 Eylül saldırılarından sonra başlattığı “teröre karşı savaş” yaklaşımının dahi kesin bir çözüm getirmek yerine Ortadoğu bölgesinde güç boşluklarına neden olması ve bu boşlukların devlet dışı aktörlerce doldurulmaya çalışılması yeni terör tehditlerinin kapısını daha fazla aralamıştır. Bu nedenle uluslararası terörizm ile mücadelede küresel işbirliği mekanizmalarının geliştirilmesi bir zorunluluk haline gelmiştir. Uluslararası hukukun amacı da küresel işbirliği ortamını inşa ederek normatif zemini hazırlamaktır.

1977 yılında Avrupa Konseyi üyesi ülkelerin imzasına açılan “Terörizmin Bastırılmasına Dair Avrupa Sözleşmesi” terörizmle mücadelede uluslararası hukuki girişimler arasında yer almaktadır. Bu sözleşmenin amacı Avrupa Konseyi üyesi ülkeler arasında terör eylemiyle suçlanan veya terör suçundan hüküm giymiş kişiler hakkındaki geri verme ve adli konularda işbirliği düzenlemelerini tamamlayarak ortaya çıkan sorunları çözmek ve terörizmin bastırılmasına yardım etmek olmuştur (Council of Europe, 1977). Türkiye tarafından bu sözleşme 1980 yılında imzalanmış ve 1981 yılı itibarıyla yürürlüğe girmiştir. Bir diğer önemli sözleşme de Avrupa Konseyi tarafından 2004 yılında çalışmalarına başlanan ve 2005 yılında imzaya açılan “Avrupa Konseyi Terörizmin Önlenmesi Sözleşmesi”dir¹. Ana hatları itibarıyla sözleşme;

- Terörizm suçu ve tanımı,
- Terör suçlarına iştirak eden tüzel kişilerin sorumlulukları,
- Terör mağdurlarının korunması ve yardım edilmesi,
- Soruşturma ve yargı yetkisi,
- Geri verme ve siyasi suç istisnası hükmünün hariç tutulması,
- Sözleşmeden kaynaklanan uyuşmazlıkların çözüm usulleri,

konularında düzenlemeler içermektedir (Council of Europe, 2005). 1977 tarihli Sözleşme terör eylemi gerçekleştikten sonra bunun bastırılmasını ve cezalandırılmasını konu edinirken, 2005 tarihli Sözleşme terör eylemlerinin önlenmesine odaklanmaktadır. Bu amaçla hangi eylemlerin terör eylemi kapsamında değerlendirileceğine ayrıntılı bir şekilde yer verilmiş ve devletlerce siyasi suç öne sürülerek ilgili eylemlerin faillerinin iade kapsamı

¹ 1977 tarihli sözleşmenin orijinal metninde ‘suppression’, 2005 tarihli sözleşme ise ‘prevention’ (önleme) kelimesi kullanılmıştır. Türkiye sözleşmelerde ikisi için de Türkçe karşılık olarak ‘önleme’ kelimesini kullandığı için bu çalışmada aslına uygun olarak sırasıyla ‘bastırma’ ve ‘önleme’ kelimeleri kullanılmıştır.

dışına çıkarılmasının önüne geçilmek istenmiştir. Nitekim Sözleşmede benimsenen temel görüş yargıla veya iade et olmuştur; yani taraf ülkeler terör eylemi ile suçlanan kişileri ya kendileri yargılamak ya da ilgili ülkeye iade etmek zorunluluğuna tabi kılınmıştır. Türkiye bu Sözleşmeyi 2006 tarihinde imzalamış ve 2012’de ilgili süreçleri tamamlayarak aynı yıl yürürlüğe koymuştur.

Terörle mücadelede Türkiye’nin de önemli katkılarının bulunduğu bir diğer uluslararası sözleşme BM nezdinde 1999 tarihinde hazırlanan ve 2000 yılında devletlerin imzasına açılan “Terörün Finansmanının Önlenmesine Dair Uluslararası Sözleşme”dir. Daha önce bu alanda imzalanan ve uygulamada yeterli olmadığına kanaat getirilen 9 ayrı uluslararası sözleşmeye de protokolünde yer veren bu sözleşme, terörün finansmanının ne demek olduğunu tanımlamış ve bunun bir suç olarak kabul edilmesi gerektiğini belirterek taraf ülkelerce cezalandırılmasını şart koşturmuştur. Türkiye bu Sözleşmeyi imzalamakla kalmamış, kendi ulusal mevzuatını da sözleşme doğrultusunda düzenlemiştir. Nitekim Terörle Mücadele Kanunundaki 8. Madde kaldırılarak terörün finansmanı suçu ayrı bir kanun kapsamında ele alınmış ve 6415 sayılı Terörizmin Finansmanının Önlenmesi Hakkında Kanun çıkarılmıştır.

Bu tür uluslararası sözleşmelerle amaçlanan küresel terör ve bunun uzantılarıyla mücadelede öncelikle kavram kargaşasını ortadan kaldırmak, ardından işbirliği mekanizmalarının önünü açmak ve ülkelerin ulusal mevzuatlarını uyumlu hale getirmektir. Bu husus yukarıda da üzerinde durulan terörle mücadele konusunda uluslararası işbirliğinin zaruri olduğu kabulünün bir sonucudur.

Ortadoğu’nun Eski ve Yeni Tehditleri

Ortadoğu bölgesinin günümüzde içinde bulunduğu durum yeni bir olgu özelliği taşımayıp bir yüzyıldan öncesine götürebilecek birçok gelişmenin zemin hazırladığı bir tablodur. Birinci Dünya Savaşı’ndan sonra bölgede o zamana kadar istikrarı sağlamış olan “Pax-Ottomana”nın sona ermesiyle Batılı ülkeler bölgenin şekillendirilmesinde rol almaya başlamıştır. Kolonyal politikalarının bir uzantısı olarak devam ettirdikleri Ortadoğu politikaları sonucunda David Framco’nun *Barişa Son Veren Barış* adlı eserinde ele aldığı gibi (Framco, 2016), bölgenin gerçeklerinden uzak, kendi ulusal çıkarlarının merkeze alındığı bir Ortadoğu haritası ortaya çıkmış ve takip eden yıllar için oluşacak krizlerin tohumları ekilmiştir. Sömürge konumundaki ülkelerin bağımsızlıklarını kazanmasıyla 20. yüzyılın ikinci yarısına bu kolonyal mirasın yüküyle karşı karşıya kalan bölge ülkeleri, daha önce sömürgeci güçler tarafından bastırılmış veya dondurulmuş birçok sorunla yüzleşmek durumunda kalmıştır. Bu sorunların başında günümüze dek etkisi devam eden Arap-İsrail çatışması ve Filistin meselesi gelmektedir. Ayrıca bölge ülkelerinin tecrübe ettiği iç savaşlar, İran-Irak Savaşı, Afganistan’ın işgali ve Körfez Savaşları bölge istikrarını olumsuz yönde etkilemiştir.

20. yüzyılı bölge istikrarını olumsuz yönde etkileyen bu tür olaylarla kapatan Ortadoğu bölgesi, özellikle Arap Baharından sonra oluşan kaotik ortam ve Suriye’de günümüzde hala sürmekte olan iç savaşın etkisiyle yeni tehditlerle karşı karşıya kalmıştır. Başarısız devletlerin mücadele etmekte yetersiz kaldığı bu tehditlerin başında terör sorunu gelmektedir. İstikrarsızlık ortamı ve devlet otoritesinin eksikliğinin oluşturduğu güç boşluğunu devlet dışı aktörler veya terör gruplarının doldurma girişimiyle radikalleşme ve terör sorunu baş göstermiştir. Bunun en güncel örneklerinden biri Suriye ve Irak’taki iç savaş ve istikrarsızlık

ortamından faydalanarak ortaya çıkan DEAŞ terör örgütüdür. Önce Irak'ta daha sonra Suriye'de kayda değer büyüklükte toprağı ele geçiren DEAŞ, burada kendi devletini kurduğunu ilan etmiş ve eylemleriyle gerek bölge ülkeleri, gerekse tüm dünya ülkeleri için bir güvenlik sorunu haline gelmiştir. Otorite boşluğu ve diğer itici faktörlerle birlikte bölge halkından bazı grupların bir kazanç kapısı olarak bu tür devlet dışı aktörlere veya terör örgütlerine yönelmesi ve diğer ülkelerden yabancı terörist savaşçıların katılması sorunu büyötmüştür.

Bölgedeki istikrarsızlık, iç savaş, radikalleşme ve terörizm gibi sorunlar sığınmacı ve mülteci hareketlerine ve düzensiz göç dalgalarının oluşmasına neden olmuştur. Örneğın, Suriye'deki iç savaş nedeniyle 2011'den günümüze 6.6 milyon Suriyeli mülteci ülkesini terk etmek zorunda kalmıştır. Bunlar arasında 5.5 milyonu Türkiye, Lübnan ve Ürdün başta olmak üzere komşu ülkelere göç etmek durumunda kalmıştır. Ayrıca BMMYK (Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliğı) verilerine göre Suriye içinde 6.7 milyon insan yerleşimlerini terk edip ülke içinde başka bir yere gitmek zorunda kalmıştır. Toplamda 14.6 milyon insan ise insani yardım ve korumaya muhtaç durumda kalmıştır (UNHCR, 2021).

Yukarıda vurgulanan güvenlik tehditleriyle bağlantılı olan bir diğer güvenlik sorunu da bölgedeki istikrarsızlık ve kaotik ortamdan istifade ederek etkilerini giderek artıran devlet dışı aktörlerdir. Bu sorun bölgedeki güç mücadelesinin vekâlet savaşları aracılığıyla devam ettiğı gerçeğı de göz önünde bulundurarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Özellikle İran, bölge ülkelerindeki bazı Şii grupları kendi ulusal çıkarları doğrultusunda kullanmak üzere organize etmekte, siyasi parti ve sivil toplum örgütleri kurdukmakta ve silah ve mühimmat sağlayarak milis birlikleri oluşturmaktadır. Lübnan'daki Hizbullah, Yemen'deki

Husiler ve Irak'taki Haşdi Şabi İran'ın bölge ülkelerindeki vekâlet savaşçılarına örnek olarak gösterilebilmektedir. Söz konusu devlet dışı aktörlerin eylemleri yalnızca bulunduğu ülkeyi etkilemekle kalmayıp uluslararası seviyede de çeşitli güvenlik tehditlerine neden olabilmektedir.

Çin'in Yükselişi, Amerikan Hegemonyası ve Yeni Dünya Düzeni

21. yüzyılda uluslararası siyaset ve uluslararası güvenlik gündemini en çok meşgul eden konularından bir diğeri Çin'in yükselişidir. 18. ve 19. Yüzyıllardaki *Pax-Britannica* ya da "İngiliz Yüzyılı", 20. yüzyıldaki *Pax-Americana* veya "Amerikan Yüzyılı"nın ardından 21. yüzyılın ilerleyen dönemlerinde de ekonomik ve askeri yükselişine bağlı olarak ve aynı zamanda küresel siyaseti jeopolitik ve jeoekonomik anlamda yeniden şekillendirme kabiliyetiyle ilişkili olarak bir *Pax-Sinica* veya "Çin Yüzyılı"nın başlayabileceğine yönelik tartışmalar alevlenmiştir.

Çin'in yükselişine ilişkin bu tartışmaların temeli 1990'lı yılların başına dayanmaktadır. İkinci Dünya Savaşı'nın ardından ABD öncülüğünde inşa edilen liberal uluslararası düzen, 1989'da Berlin Duvarı'nın yıkılması, 1991'de SSCB'nin dağılması ve 1990-1991 yıllarında Irak'ın Kuveyt'i işgali nedeniyle başlayan Körfez Savaşı gibi gelişmeler Amerikan hegemonyasının veya ABD öncülüğünde tek kutuplu bir uluslararası sistemin ortaya çıktığı görüşünü kuvvetlendirmiştir. Nitekim bu dönemde Francis Fukuyama *Tarihin Sonu ve Son İnsan* adlı eserini kaleme alarak Soğuk Savaş'ın sonuyla ideolojik çatışmaların sona erdiğini, liberal ideolojinin galip geldiğini ve dolayısıyla bu dönem itibarıyla tüm dünyanın liberal ideolojiye ve demokrasiye yöneleceğini iddia etmiştir (Fukuyama, 2012). 1990'lı yılların ortala-

rına doğru ise tarihin arayışını tamamladığı ve liberal ideoloji ile birlikte tarihsel döngünün son bulduğunu savunan Fukuyama'ya yönelik eleştirilerin sayısı artmıştır. Söz konusu eleştirilerden en önemlisi ve en fazla öne çıkanı ise Samuel Huntington'ın "Medeniyetler Çatışması" tezi ile ortaya koyduğu görüşlerdir. Huntington'a göre devam eden yıllarda ideolojik çatışmaların yerini medeniyetler ve kültürler arası bir çatışma alacak ve Konfüçyüs düşüncesine dayanan Çin medeniyeti ABD öncülüğündeki tek kutupluluğa ve liberal ideolojiye en büyük meydan okumayı yaratacaktır (Huntington, 1993)

SSCB'nin dağılması sonucu ABD öncülüğündeki Batı Bloku'nun Soğuk Savaş'ta galip gelmesi yukarıda bahsedilen tartışmalara zemin hazırladığı gibi, ABD'nin içinde bulunduğu durumun bir tek kutupluluk anı veya tek kutupluluk illüzyonu olduğu ve başat güç ABD'ye karşı yükselen güçlerin meydan okumasının söz konusu olacağını savunan görüşler de güç kazanmıştır. Nitekim bu görüşler varsayımlarını realizm veya neo-realizm gibi geleneksel uluslararası ilişkiler teorilerine dayandırmıştır. Bu konuyla bağlantılı bir diğer önemli başlık da büyük güçlerin yükselişi ve düşüşüyle ilgili akademik camiada gerçekleşen tartışmalardır. Bunların en önemlilerinden biri şüphesiz Paul Kennedy ve "Büyük Güçlerin Yükseliş ve Çöküşleri" adlı eserinde ortaya koyduğu görüşlerdir (Kennedy, 2017). Kennedy'e göre tarih boyunca büyük güçler kendi ideolojik yaklaşımları çerçevesinde belirli norm, kural ve kurumlara bağlı olarak bir dünya düzeni oluşturmuştur. Buna rağmen Kennedy'nin emperyal aşırı yayılım kavramında da ortaya koyduğu gibi tarih boyunca başat güçlerin ekonomik ve askeri maliyetlerini karşılayamayacak şekilde yayılması söz konusu güçleri bir siyasi krize sürüklemiştir (Kennedy, 2017). Benzer şekilde, bir diğer tarihçi ve siyaset bilimci olan George Modelski de "Dünya Politikasında Uzun

Döngüler” adlı eserinde kabaca her yüzyılda bir büyük güçler arasında bir güç geçişi yaşandığını ve hegemon gücün uluslararası siyasetteki meşruluğunu yitirdiğinde hegemon statüsünü kaybetmeye başladığını ileri sürmüştür (Modelski, 1987).

Günümüzde büyük güçlerin yükseliş ve düşüşü tartışmalarının tekrar alevlenmesinin nedeni ise Çin’in ekonomik, askeri ve teknolojik anlamda yakaladığı hızlı gelişim trendi ve bununla birlikte yumuşak güç enstrümanlarını dış politikasında etkili bir araç olarak kullanmaya başlamasıdır. Çin’in ekonomik anlamda yükselişe geçişi 1979 yılında Deng Xiaoping öncülüğünde uygulamaya konulan neoliberal ekonomi politikaları ve devlet kapitalizminin benimsenmesiyle başlamıştır. Serbest piyasa reformları ve piyasa araçlarının çeşitlendirilmesiyle Çin oldukça kısa bir sürede hızlı bir ekonomik büyüme sağlamıştır. Nitekim Dünya Bankası verilerine göre Çin’in yıllık GSYİH büyümesi yaklaşık %9.5’tir ve bu Çin ekonomisinin her sekiz yılda bir iki kat büyüdüğü anlamına gelmektedir (Morrison, 2019). Bu denli hızlı ekonomik büyüme neticesinde Çin ilk defa 2009 yılında Alman ekonomisini ve 2010 yılında Japon ekonomisini geçerek günümüzde ABD’nin ardından en büyük ekonomi haline gelmiştir. Uluslararası finans sisteminde hâkim para birimi olan dolar bazında değerlendirildiğinde her ne kadar Çin ekonomisi Amerikan ekonomisinin gerisinde kalsa da satın alma paritesi, yabancı para rezervi, ithalat ve ihracat oranları ile üretim oranları bakımından lider konumundadır.

Bu denli ekonomik büyümenin şüphesiz ülkenin dış politikasında da etkileri görülmektedir. Nitekim ekonomik büyümenin getirileriyle beraber Çin’in küresel politikada daha aktif bir rol alabilmesi için kullanabileceği araçların ve imkânların sayısı artmaktadır. Bunun en önemli örneklerinden birisi Kuşak ve Yol İnisiyatifi’dir. İlk kez 2013 yılında Çin hükümeti tarafından

tanıtılan bu proje dünya GSYİH'nin üçte birini ve dünya nüfusunun yarısından fazlasını oluşturan Asya, Afrika, Doğu Avrupa ve Orta Avrupa bölgelerini kapsayan çok geniş bir alanı içine almaktadır. Her ne kadar Çin tarafından projenin amacı kapsadığı coğrafyadaki ülkeler arasındaki ekonomik işbirliğini geliştirmek ve altyapı çalışmalarını hızlandırmak olarak açıklanmış olsa da ABD gibi ülkeler tarafından Çin'in bu proje ile liberal ekonomik düzeni dönüştürmeye ve yeni bir alternatif düzen yaratmaya çalıştığı iddia edilmektedir. Aynı şekilde Çin'in bu bölgelerde bir borç tuzağı diplomasisi izleyerek ekonomik olarak kırılgan olan ülkeleri kendisine bağımlı hale getirmeye çalıştığı, istihbarat faaliyetleri yürüttüğü ve kendisinin daha kazançlı çıkacağı bir ekonomik işbirliği peşinde olduğu da yöneltlen eleştiriler arasındadır. Ayrıca Çin'in kuruluşuna öncülük ettiği Asya Altyapı Yatırım Bankası ve Yeni Kalkınma Bankası da ABD tarafından yakından takip edilmekte ve IMF ile Dünya Bankası'na birer alternatif olarak görülmektedir.

Çin'in teknolojik yükselişini gösteren ve aynı zamanda küresel ekonomi programının da bir sacayağını oluşturan diğer bir program "Made in China 2025" programıdır. İlk olarak 2015 yılında tanıtılan fakat 2025, 2035 ve 2049 şeklinde uzun dönemli projeksiyonları da içeren program yüksek teknoloji üretimi bakımından Çin'in bir süper güç olmasını hedeflemektedir. Temel olarak dördüncü sanayi devrimi teknolojileri, yeni nesil bilgi teknolojileri, modern iletişim teknolojileri ve ileri robotik teknolojileri kapsayan program aynı zamanda yapay zekâ, enerji, tıp, ulaşım ve tarım alanlarında da hedefler ortaya koymaktadır. Bu program ile Çin üretim inovasyon verimliliğiyle orta gelir tuzağından kurtulmayı ve Çinli teknoloji markalarını uluslararası alanda rekabet edebilir hale getirmeyi amaçlamaktadır.

Kuşak ve Yol İnisiyatifi'nde olduğu gibi Made in China 2025 programı da özellikle başta ABD olmak üzere Batı ülkeleri ve kimi Asya-Pasifik ülkelerinde önemli tartışmalara neden olmaktadır. ABD Çin'i bir anlamda küresel teknoloji üstünlüğünü kendi lehine çevirmek istediği, bu amaçla Kaliforniya'daki Silikon Vadisinde bulunan teknoloji şirketlerini satın aldığı, buralara Çinli mühendisler göndererek bilgi sızdırdığı ve siber casusluk yaptığı yönünde eleştirmektedir. Bu nedenle ABD ilk olarak Trump yönetimi ile başlatılan ve Biden yönetimiyle sürekliliğe oturtulan bir stratejiyle Çin ile bir teknolojik üstünlük rekabeti içerisinde. Huawei vakasında da görüldüğü gibi Çin menşeli teknoloji şirketleri ABD tarafından birer istihbarat şirketi olduğu iddiasıyla faaliyetleri büyük oranda kısıtlanmaktadır.

Çin'in ekonomik ve teknolojik alandaki hızlı yükselişi askeri alanda da etkilerini göstermiş ve 1990'lı yıllardan günümüze kadar geçen süreç içerisinde Çin hızlı bir askeri gelişim trendi yakalamıştır. 1990'lı yılların başında Çin'in savunma harcamaları 20 milyar dolar seviyesinde iken bu rakamın günümüzde 300 milyar dolar seviyelerine yaklaştığı görülmektedir. Söz konusu savunma harcaması oranıyla küresel sıralamada Çin ABD'nin ardından ikinci sırada yer almaktadır. Çin'in askeri yükselişine ilişkin üzerinde durulması gereken bir diğer husus ise Çin savunma sanayinin geçirdiği dönüşümdür. Silah ve savunma sistemlerinin üretiminde küresel anlamda rekabet edebilir hale gelen Çin savunma sanayii birçok silah ve savunma sisteminin üretiminde özgün inovasyona hızlı bir geçiş yapmaya çabalamaktadır (Soner ve Çifçi, 2022). Çin kara ordusunun sayısal anlamda en büyük ordulardan biri olduğu bilinmektedir fakat en dikkat çeken gelişim trendi hava kuvvetleri ve deniz kuvvetlerinde yaşanmıştır. Çin deniz kuvvetleri sayısal ve tonaj ağırlık üstünlüğü ile dünyadaki en büyük donanma; Çin hava kuvvetleri Asya'daki en

büyük, dünyadaki üçüncü en büyük hava kuvveti konumundadır. Çin ayrıca 2027 ve 2035 hedefleri ile ordusunun modernizasyonunu tamamlayarak Çin ordusunu 2050 yılında dünya klasmanında bir orduya dönüştürmeyi hedeflemektedir.

Çin'in yukarıda bahsedilen alanlarda yakaladığı gelişim trendi dış politikasında bir araç olarak kullanabileceği yumuşak güç unsurlarını da çeşitlendirmeye itmiştir. Her ne kadar yönetim biçimi dolayısıyla dezavantajlı bir konumda olsa da yaklaşık 10 milyar dolarlık bütçe ile günümüzde yumuşak güce en fazla bütçe ayıran ülkelerden biridir. Günümüz için bazı yumuşak güç endekslerine göre küresel sıralamada ilk 10'a dahi giremiyor olsa da kadim tarihi ve kültürel mirası düşünüldüğünde ileriye dönük olarak kendisine avantaj sağlayabilecek unsurlara da sahiptir. Ülke sınırları içerisinde en fazla UNESCO Dünya Mirasına sahip ülkelerden biri olması, sayıları giderek artan Konfüçyüs Enstitüleri ve Konfüçyüs Sınıfları, Hollywood ve Bollywood'dan sonra en büyük üçüncü sinema endüstrisine sahip olması, dünyanın farklı bölgelerindeki ülkelere yaptığı dış yardımlar ve sunduğu ekonomi modeli ile yumuşak gücünü artırmaya çalışmaktadır.

Sonuç olarak 1990'lı yılların başında oluşan tek kutuplu dünya düzeninin sonuna gelindiği ve yükselen güçlerin ortaya çıkışıyla çok kutuplu bir dünyaya doğru ilerleyiş olduğu söylenebilir. Geçmişteki örneklerinden farklı olarak, uluslararası terörizm, gıda güvenliği, enerji güvenliği ve çevre güvenliği gibi yeni güvenlik tehditlerinin büyük güçler rekabetine dâhil olduğu dolayısıyla günümüzdeki büyük güçler rekabetinin geçmiş örnekleriyle mukayese edildiğinde kendine özgü bir karakteristiğe sahip olduğu görülmektedir.

Dijital Diplomasi ve Güvenlik: Avrasya Denklemine Yeni Yaklaşımlar

Günümüzde internet ve sosyal medya gibi iletişim araçlarının kullanımının giderek artması ve neredeyse herkesin teknolojik imkânlarla bağlı olarak dünyanın bir başka bölgesindeki gelişmelerden anlık haberdar olabilmesi dijitalleşme çağının bir sonucudur. Dijitalleşme trendi ve iletişim araçlarının dönüştürücü ve organize edici gücü gerek akademi camiasında gerekse karar alıcılar nezdinde çok daha ilgi görür hale gelmiştir. Bunun diplomasi alanında da etkilerini göstermesiyle artık bir dijital diplomasiden söz etmek mümkündür.

Diplomasi kavramı ile ilgili literatürde birçok farklı tanımlama mevcuttur. Kelime kökeni itibariyle Yunancadaki ‘diploma’ kelimesinden türeyen ve ikiye katlamak anlamına gelen diplomasi kavramı, zaman içerisinde devletlere ait belgeleri koruma, deşifre etme ve düzenleme faaliyetlerini içeren bir belge inceleme bilimi olarak görülmeye başlamıştır. Günümüzdeki uluslararası ilişkilerin yürütülme biçimi olarak diplomasi ise ilk kez 1796 yılında Edmund Burke tarafından kullanılmıştır ve en temel anlamıyla diplomasi uluslararası ilişkileri yürütme ve yönetme mesleği ile bunun uygulanması şeklinde tanımlanmaktadır (Baştan ve Karagül, 2021, s.779-80). Nispeten daha yeni bir kavram olan dijital diplomasi ile ilgili ise henüz akademisyenler ve karar alıcılar nezdinde kabul görmüş ortak bir tanımlama bulunmamaktadır. Yine de dijital diplomasi yukarıda bahsedilen dijital çağın sunduğu imkânların diplomasi alanında kullanılması olarak görülmekte ve dijital diplomasi devletlerin diplomatik hedeflerini yerine getirmek için internet ve yeni bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanması olarak tanımlanmaktadır. Dijital diplomasi kavramından ayrı olarak dijital çağın diplomasi üzerindeki etkilerini tanımlamak amacıyla ‘ağa bağlı diplomasi’,

‘diplomasi 2.0’, ‘siber diplomasi’ ve ‘net diplomasi’ gibi farklı kavramlar da ortaya atılmıştır (Baştan ve Karagül, 2021, s.780). Ancak bunlar arasında en fazla kabul gören tanımlamanın dijital diplomasi olduğu görülmektedir.

Diplomasinin geçirdiği dönüşümü dijital diplomasiyle sınırlandırmak doğru görünmemektedir. Bunun temel nedeni, 20. ve 21. yüzyıllardaki gelişmelerle birlikte diplomasi yeni boyutlar kazanmış ve kamu diplomasisi, kültür diplomasisi, insani diplomasi ve ticari diplomasi gibi farklı başlıklar altında incelenir hale gelmiştir. Literatürde genellikle kamu diplomasisinin bir alt türü olarak değerlendirilen dijital diplomasi, iletişim teknolojilerindeki gelişmelere paralel olarak ilerleme kaydetmiş ve üst kimliği olan kamu diplomasisinden sıyrılarak siyasi, ekonomik ve sosyal ilişkileri daha hızlı etkileyen üst bir çerçevede değerlendirilmeye müsait hale gelmiştir. Bu çerçevede her türlü bilgi ve kavram sadece büyükelçiler, elçiler gibi resmi nitelikli bürokratlar ve uzmanlar arasında değil, çok farklı bireyler, gruplar ve aktörler arasında da hızla yayılabilmektedir. Bunun da bir kesimin güvenliğine katkı sunarken, diğer bir kesimin güvensizliğine katkıda bulunduğu durumlar olabilmektedir. Dijital diplomasi, daha katılımcı ve demokratik bir ortama zemin hazırlarken, son dönemde şahit olduğumuz Kovid-19 salgını, toprak ilhakları, askeri müdahaleler, terör saldırıları gibi radikal dönemlerde daha da yoğunlaşan hızlı dijitalleşmenin, kuralları ve kalıpları belli geleneksel diplomasi anlayışıyla bir bütün olarak uyumlu olduğunu ileri sürmek kolay değildir. Bunun da ötesinde son dönemlerde gözlemlenen güvenlik açıkları ve yeni siber saldırı yöntemlerinin devletler, sivil gruplar ve bireyler için sanal ortamdan somut hayata kadar bir düzlemde önemli güvenlik riskleri barındırdığı düşünüldüğünde dijital diplomasinin de bu tür güvenlik risklerini barındırabileceğini söylemek mümkündür.

Güvenliğin Değişen Gündemi ve Yeni Tehditler

21. yüzyılda güvenlik gündeminin kapsamı ve doğasında yaşanan genişleme güvenliğin sağlanmasına ve yeni formdaki güvenlik tehditlerine karşı alınan tedbirlere ilişkin düşünce biçimindeki dönüşümleri de beraberinde getirmiştir. Geleneksel güvenlik yaklaşımları devletin toprak bütünlüğü, siyasi egemenliği ve temel değerlerinin korunması kaygısını merkezine yerleştirirken, bir devletin askeri ve diplomatik gücü geleneksel güvenlik anlayışının ayrılmaz parçası olarak yorumlanmıştır. Buna rağmen özellikle 20. yüzyılın son çeyreğinden itibaren güvenlik konusu devlet merkezli analiz edilen askeri ve diplomatik gündemin ötesine taşınmıştır. Bu dönem itibarıyla akademik dünyada güvenliğin değişen gündemine dair çalışmaların sayısı arttığı gibi devletlerin karar alım sürecinde ve Birleşmiş Milletler, Avrupa Birliği ve NATO gibi uluslararası örgütlerin gündeminde çeşitlenen güvenlik tehditleri daha fazla ön plana çıkmıştır. Böylelikle bireyin de referans nesnesi olarak gösterildiği bir anlayışla güvenlik tehditleri yeniden yorumlanmıştır. Bu değişimler neticesinde iklim değişikliği, sağlık güvenliği, gıda güvenliği, kimlik güvenliği ve ekonomi güvenlik gibi çeşitli sektörler öncelikli gündem maddeleri arasına yerleştirilmiştir. Tüm bunların yanında küreselleşme ve modern teknolojiadaki ilerlemeler dijital çağa geçişi hızlandırarak bu alana özgü ve geçmişte bir benzerine rastlanmayan yeni güvenlik problemlerini gündeme taşımıştır. Özellikle robotik ve

yapay zekâ teknolojileriyle birlikte otonom sistemlerin kullanımının birey ve devlet pratiklerinde giderek yaygınlaşması siber güvenlik gibi alanların güçlendirilmesi gerekliliğini kaçınılmaz hale getirmiştir.

Post-Pandemi Sürecinde Kaygı, Birey ve Ontolojik Güvenlik

Kovid-19 salgınının neden olduğu siyasi, ekonomik ve toplumsal değişimler uluslararası ve ulusal güvenlik alanında bir dönüm noktası yaratmış ve geleneksel bakış açısından ayrışan yeni tehdit algılamalarını gündeme taşımıştır. Pandemi sürecinin başlamasıyla birlikte devlet, toplum, sınır ve toprak ekseninde şekillenen makro güvenlik tartışmalarının yanına bireyin benliğinin ve kimliğinin merkeze konulduğu bir güvenlik anlayışı ön plana çıkmıştır. Bu süreç sonrasında toplumsal hayatın işleyişinde, uluslararası ekonomi politikasında, devletlerarası ilişkilerde ve küresel sistemin yapısında ortaya çıkan belirsizlikler bireylerin gündelik yaşamı ve rutin faaliyetlerini doğrudan etkilemiştir. Bu durum tabiatıyla sağlık güvenliği başta olmak üzere insani güvenlik konusunu çok boyutlu bir yapıya kavuşturmuştur. Nitekim pandeminin sınırları aşan sonuçları bireylerin, toplumların ve devletlerin güvenlik algılamalarındaki değişimi beraberinde getirdiği gibi yeni tip tehditlere karşı çağa uygun güvenlik tedbirlerinin alınması gerekliliğini zorunluluk haline getirmiştir. Her ne kadar günümüzde pandemi etkisini doğrudan sürdürmese de pandemi sonrası dünyada ve pandeminin yarattığı etkilere bağlı olarak küresel sistemin yapısı ve insanlığın sahip olduğu değerlerin korunmasıyla ilgili daha güvenilir bir dünya düzeni yaratma kaygısı pekiştirilmiştir.

Güvenlik çalışmaları yazınında ve güvenlik politikaları uygulamalarında bireyin referans nesnesi olarak merkeze konulması nispeten yeni olsa da toplumsal ve politik anlamda bireyin temel aktör olarak kabulü aydınlanma düşüncesini merkeze alan moderniteye dayandırılmaktadır. Bireysel, toplumsal ve siyasi yaşam alanındaki dönüşümü merkez alan modernitenin ne zaman başladığı konusu üzerine bir görüş birliği bulunmamasına rağmen Avrupa merkezli modernite özellikle 17. ve 18. yüzyıllarda etkisini artırmış ve fikir akımları aşamalı olarak tüm dünyaya yayılmıştır. Aklın ve bilimin üstünlüğü fikrinden yola çıkan modernite geçmiş ve geleneksel olandan kopuşu ifade ederken, bireyin ön plana konulduğu ve ilerlemeyi temel alan bir düşünsel hareketi temsil etmektedir. Birey ve aklın ön plana çıkartılmasının asıl nedeni ise bilgi ve bilimin hızlı bir gelişim dinamiği yakalamasıdır.

Tarihsel süreç içerisinde modernitenin etkilerinin toplumun her alanına yayılması bireyin akıl sahibi olduğu anlayışını kuvvetlendirerek güvenlik algılamalarında da belirgin bir dönüşümü beraberinde getirmiştir. Bireyden devlet yönetimine kadar hayatın her alanına hâkim olduğu ve yine aktörler arası ilişkilerin rasyonel bir biçimde şekillendirildiği yeni bir toplum yapısı ortaya çıkmıştır. Ancak 19. yüzyılın sonlarında ve 20. yüzyılda ortaya çıkan savaş, çatışma, soykırım, ekonomik kriz ve diğer birçok güvenlik problemi insanın varoluş biçimini anlamaya yönelik yeni felsefi yaklaşımları ve bu güvenlik tehditleri karşısında bireyin ontolojik olarak kendisini nasıl konumlandıracağına dair tartışmaları çeşitlendirmiştir. Eleştirel olarak post-modern bilim felsefesi güç kazanmış ve bireyin varlığının sürdürülebilmesine dair gerekli olan altyapının ortaya konmasına yönelik bir ontolojik güvenlik anlayışı ön plana çıkmıştır.

Ontoloji kavramı doğrudan varlığı ve varlığın nasıl kurulduğunu ifade eden bir yaklaşımı temsil etmektedir. Bununla ilişkili olarak ontolojik güvenlik ise bireyin fiziksel güvenliğinden daha çok kimliği ve benliği ile ilgili bir güvenlik algısını ortaya koymaktadır. Her ne kadar ontolojik güvenlik kavramının temel referans nesnesi birey olsa da toplumların ve devletlerin kendi varoluşunu garanti altına alma çabası ve kendi varlığını sürdürebilme kaygısı da ontolojik güvenliğin bir parçasını oluşturmaktadır. Ontolojik güvenlik yaklaşımına göre bireyler belirsizlik anlarında kendilerini tehdit altında hissetmekte ve söz konusu belirsizlik durumu bireyin güvenliğine ilişkin birtakım kaygıları beraberinde getirmektedir. Bu nedenle ontolojik güvenlik yaklaşımı bireyin yalnızca istikrar ve süreklilik ortamında kendisini güven içinde hissedebileceği düşüncesini savunmaktadır.

Ontolojik güvenlik yaklaşımına göre birey doğuşundan itibaren bir kaygı durumu içerisinde varlığını sürdürmektedir. Ancak bireylerin benimsediği veya kabul ettiği dil, din, kültür, inanç ve ideoloji gibi unsurlar bireylerin kaygıdan uzaklaşmasına yardımcı olmakta veya var olan bireysel kaygıların etkilerini azaltmaktadır. Nitekim tüm bu unsurlar bireyin hayatına bir süreklilik ve öngörülebilirlik kazandırmakta ve bireyin karşısına çıkan belirsizlikleri yok etmeye imkân tanımaktadır. Dolayısıyla bireyin benlik kaygısının en aza indirilebilmesi için bahse konu tüm bu unsurların varlığını bir rutin dâhilinde ve kesintisiz bir biçimde sürdürebilmesi gerekmektedir. Aksi takdirde belirsizliğe bağlı olarak yeni bir güvensizlik durumu ortaya çıkmakta ve bu durum bireyin sahip olduğu kaygıları tetiklemekte ya da yeni kaygıların ortaya çıkışına zemin hazırlamaktadır. Kaygı durumu ilk aşamada bireyin kendi içinde görülse de sonraki aşamalarda bireyin insan ilişkilerini ve toplumsal düzeydeki ilişkilerini de doğrudan etkileyebilecek bir potansiyele sahiptir. Bu nedenle

ontolojik güvenlik anlayışı yalnızca fiziksel varlığın korunması gerekliliği fikrini bir adım öteye taşıyarak benliğin korunması ve güvenliğinin sağlanması fikrini benimsemektedir. Ontolojik güvenlik yaklaşımına göre bireyin temel kaygısı kendi kimliğini oluşturan öğelerin varlığını sürdürmesidir.

Ontolojik güvenlik yaklaşımı çerçevesinde bireyin sahip olduğu kaygı bireyin yaşamı için daima olumsuz sonuçlar vermemektedir. Birey üzerindeki olumsuz yansımalarının yanı sıra kaygı bireyi motive eden, harekete geçiren, üretimi hızlandıran ve sosyal ilişkileri zenginleştiren bir unsur halini de alabilmektedir. Bu çerçevede ontolojik kaygı bireylerin toplumsal ilişkilerini zenginleştirdiği gibi iktisadi ve politik ilişkilerini de anlamlı bir çerçeveye oturtmaya müsaade etmektedir. Bu çerçevede, birey güvenliğine yönelik diğer birçok tehdit gibi kendine özgü yapısı ve sonuçları nedeniyle pandemi de askeri ve devlet merkezli güvenlik anlayışını daha geniş bir boyuta taşıyarak insani güvenlik tartışmalarını yoğunlaştırmış ve birey merkezli ontolojik güvenliğin önemini ortaya koymuştur. Nitekim pandemi sağlık güvenliğine yönelik bir tehdit olduğu kadar toplumsal ve psikolojik etkileriyle gündelik yaşamdaki değişimleri ve belirsizlikleri görünür kılmıştır (Taştan, 2020, s. 9). Pandemi sürecinde sosyal ilişki dinamiklerinin değişim göstermesi ve yine pandeminin insan hayatının birçok alanında kaygılara neden olması bireyin benliği ve kimliği ile ilgili ontolojik güvenlik tartışmalarını yeniden gündeme taşımıştır.

Dijital Çağda Ekonomi ve Finans Güvenliği

21. yüzyılda teknolojik gelişmelerin hızla devam etmesi birey, devlet ve sistem düzeyinde var olan güvenlik tehditlerini çok katmanlı bir yapıya sokarken, tehditlerin fiziki ortamdan sanal

ortama geçişini hızlandırmıştır. Her ne kadar bilgi teknolojileri, iletişim teknolojileri, siber teknolojiler, yapay zekâ, otonom sistemler ve robotik teknolojiler birçok yönüyle bireylerin ve devletlerin faaliyetlerini kolaylaştırır da yine bu teknolojiler devlet içi ya da küresel seviyede güvenliğin tesisine karşı birtakım kırılganlık ve belirsizlikleri beraberinde getirmiştir. Teknolojinin gelişimine bağlı olarak güvenlik alanında gözlemlenen bu değişim devletlerin yeni teknolojik ilerlemeleri dikkatle göz önünde bulundurarak askeri, ekonomik, finansal ve diğer birçok alanda yeni ve modern döneme uygun güvenlik tedbirlerinin almasını zorunlu kılmıştır. Sahip olduğu bu yönleriyle söz konusu yeni teknolojiler askeri ve devlet güvenliği alanlarında bir dönüm noktası yarattığı gibi ticaret, üretim, yatırım ve pazarlama pratiklerinde değişikliğe neden olarak ekonomik güvenlik sektöründe de yeni bir gündem belirlemiştir. İnsanlığın her geçen gün yeni teknolojileri ve teknolojinin getirdiği dijital araçları daha fazla kullanması ise güvenlik ve teknoloji arasındaki ilişkiyi kuvvetlendirici bir nitelik yaratmıştır.

Günümüzde ekonomik güvenlik sektörü devletlerin ulusal güvenlik strateji ve uygulamalarının en önemli alanlarından birisi haline gelmiştir (Rickards, 2009, ss. 8-9). Yeni teknolojilerin kullanımına bağlı olarak güçlenen dijitalleşme ise özellikle ekonomi ve finans gibi alanları daha kırılgan bir yapıya soktuğu gibi yine ekonomiyle doğrudan ilişkili olan enerji, gıda, su ve tarım gibi sektörleri de etkileyen bir potansiyele sahiptir. Dijitalleşme ile özellikle davranış ve tüketim kalıplarının değişim göstermesi ekonomi ve finans güvenliğinin gerek tanımlanmasında gerek uygulanmasında değişimi görünür kılmıştır. Bu durum geleneksel yönleriyle ele alınan ekonomik güvenlik ve dijitalleşmeye bağlı ortaya çıkan ekonomik güvenlik tanımlamalarının farklılaşmasına neden olmuştur. Geleneksel tanımıyla eko-

nomik güvenlik askeri güvenlik gibi alanlarla ilişkilendirilmiş ve bir devletin askeri olarak kendini savunabilmesi için yeterli ekonomik kaynaklara erişim sağlayabilmesi ekonomik güvenliğin en önemli bileşenleri arasında gösterilmiştir. Aynı şekilde, devletlerin askeri teknolojileri elde edebilmesi ve bu teknolojilerin transferlerini sağlayabilmesi için diğer devletlerle yatırım ve ticaret ilişkisi kurabilmesi de ekonomik güvenliğin diğer bir parçasını oluşturmaktadır. Ekonomik ambargolar ve yaptırımlar ekonomi güvenlik tanımlamasının diğer bir geleneksel yönünü yansıtırken, liberal ekonomik küresel sisteme karşı merkantalist ve korumacı ekonomi politikaların uygulanması ve serbest ticaret ve piyasa işlerliğinin sekteye uğraması ekonomi güvenliğine yönelik tehditler arasında gösterilmektedir (Cable, 1995, ss. 306-307). Ekonomi güvenliğine ilişkin geleneksel yaklaşım ve tanımlamaların tamamı günümüzde geçerliliğini sürdürmekle birlikte 21. yüzyılda hız kazanan dijitalleşme trendi ekonomi ve finans güvenliğinde özellikle siber güvenlik gibi sektörlerin daha fazla önem kazanmasına zemin hazırlamıştır. Elektronik sistem, ağ ve programları dijital saldırılardan korumayı hedefleyen siber güvenlik günümüzde dijitalleşmeye bağlı ekonomi güvenliğinin ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. Nitekim günümüzde dijitalleşme süreçleri ekonomik faaliyetlerin sürdürülmesinde, ulusal ekonomilerin kalkınmasında ve bunların güvenliğinin temin edilmesinde hayati bir rol oynamaktadır.

Tarihsel süreç içerisinde ve dijitalleşme öncesi dönemde küresel finans sistemi jeoekonomik ve jeopolitik değişimler ekseninde farklı yapıya sahip olmuştur. İkinci Dünya Savaşı sonrasında bina edilen Bretton Woods finans sisteminin 1970’li yıllarda sonuna gelmiş ve devam eden süreçte ortaya çıkan küresel ekonomik krizler finans sistemindeki değişimleri de beraberinde getirmiştir. Bu kapsamda 1973 Petrol Krizi, 1997

Asya Ekonomik Krizi ve 2008 küresel ekonomik krizi finans sisteminde yaşanan değişimleri gösteren önemli örneklerdir. Küreselleşmenin hızla devam etmesi ve teknolojinin gelişimine bağlı olarak ortaya çıkan dijitalleşme ile ilgili tüm gelişmeler ekonomi ve finans güvenliği çerçevesinde devletlerarasındaki rekabeti de görünür kılmaktadır. 2000’li yılların başında Avrupa bölgesinin ortak para birimi olan Euro’nun alternatif rezerv para birimi olarak gösterilmesi oldukça önemlidir. Günümüzde ise Çin ve ABD arasındaki ekonomik rekabetin giderek derinleşmesi ve her iki büyük gücün teknolojik yatırımlarını giderek artırması küresel finans sisteminin yeniden bir değişim sürecine girip girmediğine dair tartışmaların sayısını artırmıştır. Çin’in kendi para birimi Yuan’ı temel rezerv para birimi olarak güçlendirmeye çalışması ve küresel ticaretin birçok alanında kullanma çabası mevcut sisteme karşı alternatif bir düzen yaratılmaya çalışıldığı algısını güçlendirmektedir.

Günümüzde dijitalleşmenin ekonomik güvenlik üzerinde yarattığı tehdit ve belirsizliklere bağlı olarak ve ekonomik alanda dijitalleşmeyle bu alanda çeşitlilik arz eden tedbirler almakta ya da önemli adımlar atmaktadır. Bu minvalde özellikle sanal ortamda ekonomik güvenliğin sağlanması amacıyla ABD, Çin ve bazı Avrupa Birliği ülkeleri merkez bankası dijital paraları üzerine kapsamlı çalışmalar yürütmektedir. Aynı şekilde, Türkiye de benzer kaygıları göz önünde bulundurarak merkez bankası dijital para projesi çerçevesinde AR-GE çalışmalarını sürdürmektedir. Bu kapsamda Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası TÜBİTAK, HAVELSAN ve ASELSAN gibi kuruluşlarla yakın işbirliği içinde hareket ederek dijital para üzerine çalışmaktadır (Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, 2021). Benzer bir şekilde, Cumhurbaşkanlığı Dijital Dönüşüm Ofisi de dijitalleşmeye bağlı olarak yapay zekâ, siber güvenlik ve büyük veri gibi alan-

larda oldukça önemli çalışmalar yürütmektedir. Tüm bu yönleriyle Türkiye’de veri güvenliği ve veri temelli ekonomi giderek önem kazanan bir alan haline dönüşmektedir. Diğer tüm alanlarda olduğu gibi ekonomik güvenlik alanında da Türkiye tarafından dijital tehditler yakından takip edilmekte ve burada ortaya çıkan tehditlere karşı yeni ve modern çağa uygun güvenlik tedbirleri alınmaya devam etmektedir.

İklim Değişikliğine İlişkin Değişen Tehdit Algılarının Çok Düzeyli Güvenlik Çerçevesi Kapsamında Analizi

21. yüzyılda iklim değişikliği beraberinde getirdiği birçok güvenlik problemi ve tehdit çarpanı etkisiyle uluslararası ve ulusal güvenlik gündeminin başlıca gündem maddeleri arasına yerleşmiştir. İklim; hava, okyanus, kara parçaları ve bunların alt bileşenleri arasındaki karmaşık bağlardan oluşan bir sistemdir. Sahip olduğu söz konusu karmaşık ve çok bileşenli yapısı gereği iklim değişikliğini ortaya çıkaran birçok farklı parametre bulunmakla birlikte iklim değişikliğine neden olan faktörlerin kimilerinin doğal kaynaklı kimilerinin ise insan kaynaklı olduğu gözlemlenmektedir. Bu çerçevede iklim değişikliğine neden olan doğal etkiler arasında dünyanın yörüngesinin değişmesi, güneş yüzeyinde oluşan lekeler, güneşte meydana gelen patlamalar ve volkanik patlamalar yer almaktadır. İklim değişikliğine neden insan kaynaklı faktörler de tıpkı doğal nedenlerde olduğu gibi yeknesak bir yapıya sahip olmayıp birçok farklı nedenden kaynaklanmaktadır. Özellikle doğal gaz, petrol ve kömür gibi fosil yakıt kullanımının tüm dünyada artarak devam etmesi ve gelişen teknolojiye bağlı olarak söz konusu yakıtlara ihtiyacın artış göstermesi küresel ısınma ve buna bağlı iklim değişikliğini her geçen gün daha büyük bir güvenlik problemi haline getirmektedir. Ar-

tan fosil yakıt kullanımının yanı sıra arazilerin yanlış kullanımı, kentleşmenin tüm dünyada hızla artması ve çiftlik hayvancılığı da iklim değişikliğine neden olan insan kaynaklı etkiler arasında sıralanmaktadır. Her ne kadar iklim yüzyıllardır doğal olarak değişim geçirse de ilk kez insan kaynaklı nedenlerle doğrudan karşı karşıya kalmıştır (Güneş ve Çelenk, 2021, ss. 210-211).

İklim değişikliğini hızlandıran doğal ve insan kaynaklı parametrelerin çeşitlilik kazanması dünyadaki karbondioksit oranının giderek yoğunlaşmasına zemin hazırlamaktadır. NASA tarafından açıklanan verilere göre 21. yüzyıl itibarıyla son 400bin yılın en yüksek karbondioksit seviyesine ulaşılmıştır. Karbondioksit seviyesinin yoğunluğu 18. yüzyılda Sanayi Devrimi'nin başlangıcı ile yükselişe geçmiş ve sanayileşmenin başlangıcından günümüze kadar artış eğilimi göstermiştir. Karbondioksit seviyesindeki artış fosil yakıt kullanımıyla ilişkilendirilerek fosil yakıt kullanımı sonucu ortaya çıkan toplam emisyonun %60 gibi büyük bir oranının havada kaldığı ve bunun iklim değişikliğine doğrudan neden olduğu düşünülmektedir (NASA, 2022).

NASA ve Hükümetler Arası İklim Değişikliği Paneli tarafından ortaya konulan bulgular iklim değişikliğinin birçok farklı sonuca sebebiyet verdiğini gösterir niteliktedir. Buna göre; artan küresel sıcaklık, okyanusların ısınması ve asitlenmesi, buzulların geri çekilmesi ve deniz seviyesinin yükselmesi iklim değişikliğinin en belirgin sonuçları arasında yer almaktadır. Aynı şekilde azalan kar örtüsü ya da kuraklık, fırtına ve sıcak hava dalgaları gibi aşırı hava olayları iklim değişikliği ile ilişkilendirilmektedir. İklim değişikliği çevre güvenliğinin bir parçasıdır ve çok boyutlu analiz edilmesi gerekmektedir. Nitekim tüm bu insan sağlığı ve gıda güvenliği gibi tüm bu sorunlar güvenlik konusunun bileşenidir.

İklim değişikliği özellikle 1970’li yıllardan itibaren gerek akademik düzlemde gerekse devletlerin karar alım mekanizmasında öncelikli gündem maddesi arasına yerleşebilmiştir. Bu dönemden itibaren çevre sorunları ve bunların uluslararası ve ulusal güvenliğe olumsuz yansımaları çok boyutlu ele alınarak değerlendirilmeye başlanmıştır. Yine de iklim değişikliği konusunun dönüm noktasının 2007 yılı olduğu söylenebilir. Bu dönemde Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Ban-Ki Moon’unun COP22’de (Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Taraflar Konferansı) iklim değişikliği ve güvenlik arasındaki ilişkiye vurgu yapması ve iklim değişikliğinin güvenlik üzerindeki etkilerini dile getirmesi oldukça önemlidir. Yine 2007 yılında Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi ilk kez iklim değişikliği konusunu gündemine alırken, Hükümetler arası İklim Değişikliği Paneli 4. Değerlendirme Raporu’nda iklim değişikliğinin güvenlik boyutlarına ilk kez ayrıntılı bir biçimde vurgu yapılmıştır.

İklim değişikliğinin olumsuz etkileri insani, ulusal, bölgesel ve uluslararası güvenlik çerçevesinde ele alınmaktadır. Özellikle kuraklık, gıda ve su kıtlığı, deniz seviyesinin yükselmesi ve aşırı hava olayları insani güvenliği tehdit etmektedir. İklim değişikliğinin neden olduğu radikalleşme, ayaklanma, ekonomik kriz, sığınmacı ve mülteciler gibi göç hareketliliği, siyasi istikrarsızlık ve doğal kaynaklar üzerinde hâkimiyet sağlamak amacıyla farklı aktörler arasında ortaya çıkan çatışma ortamları ulusal güvenlik gündemi kapsamında değerlendirilmektedir. İklim değişikliğine bağlı olarak yoğunlaşan iklim göçü, doğal kaynakların paylaşımı sorunu ve devletlerarasında ortaya çıkan çatışmalar bölgesel ve uluslararası güvenliğe yönelik tehditler arasında gösterilmektedir. Bununla birlikte, iklim değişikliği sonucu küresel ticaret yollarının değişimi, alternatif ticaret yolları arayışı ve devletlerin özellikle artan enerji ihtiyacını karşılayabilmek amacıyla doğal

kaynaklar üzerinde kontrol sağlama çabası uluslararası ve küresel güvenliğe birer tehdit faktörüne dönüşmektedir.

Karmaşık yapısı ve sonuçları gereği iklim değişikliği bir tehdit çarpanı etkisiyle çok fazla aktörü aynı anda etkileyen sıralı olumsuzluklara neden olabilmektedir. Örneğin, iklim değişikliğinin tehdit çarpanı etkisini analiz eden Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'ne göre iklim değişikliğinin neden olduğu kuraklık tehdidi tarım toplumlarını diğer toplumlara göre daha fazla etkilemektedir. Kuraklığın araziler üzerinde yarattığı fiziksel ve biyolojik zararlar tarım ve gıda üretimi verimliliğini düşürmekte ve çölleşmeye neden olmaktadır. Bu durum günümüzde özellikle Senegal, Gambiya, Burkina Faso, Sudan, Nijer, Çad, Mali ve Eritre gibi Afrika ülkelerinde gıda ve su krizi özelinde kendisini daha fazla göstermektedir. Diğer bir örnek olarak, Kuzey Kutbu bölgesinin devletler için stratejik ve ekonomik öneminin giderek artması iklim değişikliğini tetikleyebilecek ayrı bir parametre özelliği taşımaktadır. Kuzey Kutbu bölgesinde yer alan petrol ve doğal gaz rezerv yataklarıyla birlikte uranyum ve altın gibi değerli madenlerin varlığı bölge üzerinde devletlerarası ekonomik ve askeri rekabeti aşamalı olarak daha belirgin kılmaktadır. Kuzey Kutbu bölgesinin devletler tarafından alternatif bir ticaret yolu olarak kullanılması ve diğer ticaret yollarıyla kıyaslandığında buranın devletlere ve şirketlere önemli maliyet ve zaman avantajı sağlaması bölgenin stratejik önemini somutlaştırırken, bölgeye yönelik tüm bu müdahaleler Kuzey Kutbu özelinde iklim değişikliği kaygılarını alevlendirmektedir.

Kamu Güvenliği Çerçevesinde Sürdürülebilir Tarım Politikaları

Yeni güvenlik tehditleri arasında değerlendirilen ve diğer birçok güvenlik tehdidinde olduğu gibi gerek insani güvenliğe gerekse devlet ve küresel sistemin istikrarına yönelik en büyük problemlerin başında tarım güvenliğine yönelik tehditler gelmektedir. Gıda güvenliğinin ve bütünüyle gıda sektörünün başlangıç noktası olması nedeniyle tarım politikaları ve güvenliği konusu uzun yıllardır devletlerin öncelikli politikaları arasında bulunmaktadır. Bu durumun temel nedenlerinden birisi tarım sektörünün oldukça geniş bir ağa sahip olması ve birçok alt dalının bulunmasıdır. Bu kapsamda ormancılık, balıkçılık ve tarımsal girdilerin üretimi, işlenmesi ve pazarlanması sektörel konular arasındadır. Tarım sektörünün ve gıda tedariğinin önemli bileşenleri arasında yer alan bitkisel ve hayvansal üretimin sürdürülebilir tarım politikalarındaki yeri de oldukça değerlidir.

Günümüz toplumlarında ve devlet politikaları kapsamında tarımın birden fazla işlevi olduğuna yönelik genel bir görüş hâkimdir. Nitekim tarım, bireylerin ve toplumların besin gereksinimini sağlarken farklı endüstriyel sektörlere hammadde üretmesi ve temin edilmesinde birincil aktör konumundadır. Tarım ayrıca diğer sektörlerin işgücü piyasasına katkıda bulunarak ekonomik kalkınmanın finansmanına büyük bir destek sunmaktadır. Tarımın ekonomik piyasa işleyişine de doğrusal etkileri ve avantajları bulunmaktadır. Toplumsal seviyede özellikle gelir dağılımının iyileştirilmesi ve yoksulluğun azaltılmasında tarım sektörü hayati bir görev üstlenirken diğer sektörler tarafından üretilen mal ve hizmetlere talep oluşumuna yardımcı olmaktadır. Tarım sektörünün sahip olduğu tüm bu işlevler tabiatıyla tarım-siyaset ilişkisinin de önemini net bir biçimde ortaya koymaktadır. Birey, toplum ya da devlet ölçeğinde tarımsal üretimi sürdürülebilir

kılmak ve buna bağlı olarak gıda arzını sağlıklı bir biçimde sağlamak siyasi alanda nüfuz gücü ve etki yaratabilme kabiliyetini beraberinde getirmektedir. Uzun tarihsel süreç içerisinde siyasi meşruiyet büyük oranda devletin kendi halkına gıda arzını sağlayabilmesi yeterliliğine ve kabiliyetine bağlı olarak güç kazanmıştır. Avcı-toplayıcı toplum yapısından planlı ve yapılandırılmış bir tarım sistemine geçiş siyasi dönüşümünü hızlandırmış ve bu sürece geçişten beri tarım ve siyaset birbirlerinden ayrılamamaktadır. Tarım ve siyaset arasında gelişen ilişki tarım-ekonomi ilişkisini de gündeme taşımış ve tarımsal üretim sürecinde neyin üretileceği, nasıl üretileceği ve bu ürünlerin nasıl dağıtılacağı tarih boyunca önemli bir tartışma konusu olagelmıştır.

Tarım-siyaset ve tarım-ekonomi arasındaki çok boyutlu ve karşılıklı ilişki gıda rejimi analizini ön plana çıkarmış ve ulusal düzeyde gıda güvenliğinin göz önünde bulundurularak tarımsal politikaların üretilmesi büyük bir önem kazanmıştır. Gıda rejimi, tarihsel ve coğrafi koşulların niteliklerine bağlı olarak uluslararası gıda tüketim ve üretimine ilişkin birbirini tamamlayan, yazılı olmayan normlar ve kurallar bütünüdür. Tarih boyunca çeşitli dönem aralıklarında farklı gıda rejimleri ortaya çıkmış ve küresel politikanın yapısına göre her bir gıda rejimi farklı özellikler ekseninde biçim kazanmıştır. Bu çerçevede, 1870-1930 arası dönem I. Gıda Rejimi, 1950-1970 arası dönem II. Gıda Rejimi ve 1980 sonrası dönem III. Gıda Rejimi olarak isimlendirilmiştir (Friedmann, 1982).

Günümüzde birçok devlet tarım güvenliğini sağlayabilmek amacıyla sürdürülebilir tarım politikaları uygulamaya çalışmaktadır. Bu minvalde, sürdürülebilir tarım doğal kaynakların korunmasını gözeterek söz konusu kaynakların muhafaza edilmesini sağlayacak ve çevreyi süresiz olarak koruyacak bir dinamiğe sahiptir. Bireylerin ve toplumların güven ve sağlığını daha iyi se-

viyeye taşıyacak nitelik yaratma ve herkes için yeterli seviyede gıda üretimini sağlama amacı da sürdürülebilir tarım politikalarının diğer önceliklerindendir. Sürdürülebilir tarım kapsamında toprak yönetimi ve toprak kalitesi, su yönetimi ve su kalitesi, biyoçeşitlilik ve enerji yönetimi parametreler arasında değerlendirilmektedir.

Sürdürülebilir tarım politikaları çerçevesinde toprak kalitesi, toprağın temel ve asıl işlevlerini yerine getirebilme yeterliliği şeklinde tanımlanmaktadır. Bu haliyle toprak kalitesi birçok dışsal etkiye bağlı olarak gerileyebilmektedir. Özellikle biyolojik, fiziksel ve kimyasal nedenlere bağlı olarak ortaya çıkan faktörler toprak kalitesinde bozulmaya neden olabilmektedir. Toprağın biyolojik bozulması ile kastedilen toprağın sahip olduğu organik maddesindeki içeriğin ve yine toprağın içerisinde barındırdığı karbon oranındaki azalmadır. Toprakta yaşayan canlı çeşitliliğinin azalması veya yok olması da bir biyolojik bozulma göstergesidir. Öte yandan, toprağın besleyici maddelerinin ve organik maddelerinin yok olması, toprağın asitleşmesi ve tuzlanması ya da ağır metaller gibi zehirli maddelerin toprak içerisinde birikmesi toprağın kimyasal bozulmasına verilen örneklerdir. Toprağın fiziksel bozulma sürecini ise topraktaki su düzeyinin artması, farklı sebepler sonucunda ortaya çıkan erozyon ya da toprak sıkışması gibi faktörler etkilemektedir.

Sürdürülebilir tarım politikalarının diğer bir önemli parçasını suyun kalitesi, suyun yönetimi ve tatlı su kaynakları oluşturmaktadır. Ortaya konulan kimi bulgulara göre özellikle orta ve uzun vadede insanlığın büyük bir kısmının su kıtlığı ile yüzleşecek olması ve tarım uygulamalarının suya büyük oranda bağımlılığı gelecekte sürdürülebilir tarımın karşı karşıya kaldığı en büyük zorluklar arasındadır. Tarım sektörünün %93 gibi oldukça büyük bir oranla en büyük su tüketicisi olması ve modern tarım metot

ve uygulamalarının hâlihazırda su kirliliğine ortam hazırlaması suyun tarım sektöründeki önemini gözler önüne sermektedir. Su yönetiminin yeterli düzeyde yapılamaması ve su kalitesinin azalması tarıma ilişkin güvenlik tehditlerini artıracak gibi diğer birçok çevre problemi ve kamu sağlığına yönelik tehditleri de yoğunlaştırabilecek bir potansiyele sahiptir. Ekosistemin işleyişi ve işlevindeki bozulmalar, biyoçeşitliliğin azalması ve su sorunlarından ortaya çıkabilecek salgın hastalıklar bahse konu güvenlik tehditlerinin yalnızca bir kısmıdır. Bu güvenlik problemlerinin en aza indirgenmesi ve su kalitesinin iyileştirilmesi için su kalite izleme sistemlerinin kurulması, kalite kıstaslarının tespit edilmesi ve bunların işletilmesi, dışsal girdilerin tarım uygulamalarında en aza indirgenip iç girdilerin daha fazla kullanılması gerekmektedir. Bunların yanında, insan kullanımından kaynaklanan atık suların ve hayvansal gübrelerin çevre güvenliğine uygun şekilde yok edilmesi oldukça önem arz etmektedir.

Sürdürülebilir tarım politikalarının uygulanabilirliği hususunda diğer bir önemli unsur biyoçeşitlilik ve enerji yönetimidir. Tarımsal üretimin verimliliği ve biyoçeşitlilik arasında doğrusallık vardır. Nitekim biyoçeşitlilik insan beslenmesine doğrudan katkı sunduğu gibi imkân sağladığı genetik çeşitlilik ile tarımsal üretimdeki verimi olabildiğince yukarı taşımaktadır. Diğer taraftan, artan nüfusa bağlı olarak tarımsal üretim sürecinde enerji talebinin süreklilik arz eden biçimde yukarı yönlü seyretmesi ve yine enerji talebinin büyük oranda petrol ve doğal gaz gibi fosil yakıt kullanımıyla karşılanması iklim değişikliği ve tarım güvenliği konusunu birbirleriyle ilişkili hale getirmektedir. Bu nedenle modern dönemlerde uygulanan tarım yöntemleri ve bütünüyle tarım sektörü enerji bağlamında ikili bir rol yapısına sahiptir. Bunun nedeni tarım sektörünün büyük bir enerji tüketicisi olduğu kadar bir enerji üreticisi olmasıyla ilgilidir.

Afrikalılara Yönelik Sosyal Uyum ve Sosyalleşme ve Deradikalizasyon Etkisi

Türkiye'nin Afrika ülkeleri ile siyasi ve diplomatik ilişkileri hızlı bir gelişim seyri içindedir. İlk olarak 1998 yılında Afrika Eylem Planı ve Afrika'ya Açılım Politikaları kapsamında Türkiye'nin Afrika ülkeleri ile ilişkileri ivme kazanmış ve devam eden süreçte karşılıklı ilişkiler çok boyutlu bir yapıya evrilmiştir. Bu kapsamda 2005 yılında Türkiye Afrika Birliği'ne gözlemci üye olmuş ve 2008 yılında Afrika Birliği Türkiye'yi stratejik ortak ilan etmiştir. Türkiye'nin Afrika'ya açılım politikası ve Afrika ülkeleriyle geliştirilen stratejik ortaklık beraberinde Afrika Ortaklık Politikasını getirmiştir. Türkiye ve Afrika ülkeleri arasında yürütülen tüm bu ortaklık ve işbirliği alanları siyasi ilişkilerin gelişmesine yardımcı olduğu gibi ticaret ve yatırım oranlarının artmasına imkân tanımıştır. Bununla birlikte, Türkiye'nin Afrika ülkeleriyle askeri ve güvenlik ilişkileri de derinleşmiş ve karşılıklı kültürel projelerin sayısı artmıştır. Kıta ülkeleriyle gelişen işbirliği ayrıca diplomatik temsilciliklerin sayısındaki artışı beraberinde getirmiştir. Günümüzde Türkiye'nin Afrika'daki büyükelçilik sayısı 44'e ulaştığı gibi Afrika ülkelerinin Türkiye'deki diplomatik temsilciliklerinin sayısı da son dönemlerde artış göstermiştir. 2022 itibariyle Afrika ülkelerinin 38'inin Türkiye'de büyükelçiliği bulunmaktadır. Diplomatik ilişkilerin yanı sıra ekonomik boyutuyla Türkiye'nin Afrika kıtasında bulunan ülkelerle gerçekleştirdiği toplam ticaret hacmi 2021 yılı sonunda 34 milyar dolar seviyesinin üzerine yükselmiştir (Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, 2022).

Türkiye'nin Afrika kıtası ile gelişen ilişkilerinde özellikle farklı devlet kurum ve kuruluşlarıyla birlikte sivil toplum örgütlerinin de önemli rolü olduğu görülmektedir. Bu kapsamda Yunus Emre Enstitüsü, TİKA ve Türkiye Maarif Vakfı eğitim,

kalkınma ve kültür gibi çeşitlilik arz eden alanlarda Afrika ülkeleri ile gelişen ilişkilerin önde gelen aktörleri arasında yer almaktadır. Bunun yanında Sağlık Bakanlığı, Kızılay Genel Müdürlüğü ve Türk Hava Yolları'nın kıtada artan sayıda ve çeşitlilik gösteren faaliyetleri karşılıklı ilişkileri güçlendirici bir dinamik yaratmaktadır (Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, 2022).

Türkiye ve Afrika ülkeleri arasında gelişen siyasi, ekonomik ve diplomatik ilişkileri takiben Türkiye'de yaşamını sürdüren Afrika kökenli bireylerin sayısı da son dönemlerde artış göstermiştir. Bu nedenle artan sayıya paralel olarak Türkiye'de yaşayan Afrikalılarla sağlıklı iletişim kanalları kurmak ve bu kişilerin sorunlarının doğru bir biçimde tespit edilmesi büyük önem arz eden bir konuya dönüşmüştür. Söz konusu kitlenin homojen bir yapıya sahip olmaması sosyal uyum ve entegrasyon yaklaşımlarının değerini ayrıca göstermektedir. Nitekim birtakım güvenlik problemleri ve radikalleşme riskiyle beraber bu kitlenin toplumda ayrımcılığa maruz kalma ve dışlanma olasılığı da dikkatle göz önünde bulundurulmalıdır. Hâlihazırda Afrikalılar çalışkan, herhangi bir toplumsal sorun yaratmayan ve ülkeye yük getirmeyen kesim olarak görülmektedir. Bu durumun en temel nedenleri arasında Türkiye'de yaşayan Afrikalıların suça karışma oranlarının oldukça düşük olması ve birçoğunun eğitilmiş olması bulunmaktadır. Ayrıca Türkiye'de yaşayan diğer milletlerle kıyaslandığında Türkçeyi çok daha çabuk öğrenmeleri ve toplum yapısına daha kolay bir biçimde adapte olmaları diğer nedenler arasında gösterilebilmektedir. Daha önemlisi, Türkiye'de yaşayan Afrikalılar gerek Türkiye'yi yakından tanımaları gerekse kendi ülkelerini tanımaları nedeniyle devletlerarası ikili ilişkilerin ve karşılıklı işbirliği alanlarının çeşitlenmesine kolaylık sağlamaktadır. Dolayısıyla Türkiye'de yaşayan Afrikalıların ticari ilişkiler özelinde ihracat ve ithalat oranlarına kayda değer

katkı sunma eğilimi bulunmaktadır. Aynı şekilde, Türkiye’de yaşayan Afrikalıların istihdam oranlarının artırılması Türkiye’ye gerek günümüz koşullarında gerekse gelecekte katkı sunacaktır. Üçüncü ülkelerden Türkiye’ye yatırım ve iş amacıyla gelen Afrikalıların ekonomik açıdan faydası bulunmaktadır. Söz konusu üçüncü ülkeler arasında ABD, Kanada, Hollanda ve İngiltere gibi ülkeler yer almakla birlikte ticaret amacıyla gelen Afrikalıların bir kısmı bu ülkelerin vatandaşlığına sahiptir.

Tüm bunların yanında Türkiye’de yaşayan Afrikalılar ile ilgili birtakım risk unsurları da dikkatle göz önünde bulundurulmalıdır. Afrika kıtasının çeşitli ülkelerinden Türkiye’ye gelenlerin bir kısmının Avrupa’ya geçmek için Türkiye’yi bir basamak şeklinde kullanması söz konusu risk unsurları arasında yer almaktadır. Bunun dışında, yine Avrupa’ya geçme amacı taşıyan ya da Türkiye’de çalışmayı talep eden bazı Afrikalılar İran ve Fas gibi ülkeleri vize almak amacıyla bir paravan olarak kullanabilmektedir. Bu kişilerin bir kısmı Türkiye’ye geldiklerinde pasaportlarını yok etme ve ülkelere geri dönmeme gibi yollara başvurmaktadır. Ayrıca bu kişilerin kendi ülkelerinde devlet kurumlarıyla yaşadıkları olumsuz tecrübeler ve devlet mekanizmalarının neden olduğu korku sebebiyle yaşadıkları sorunlar özelinde devlete danışmama ve yine devletten uzak durma yönünde bir tercihte bulunduğu da gözlemlenmektedir.

Diğer taraftan, Türkiye’de giderek artan yabancı nüfus Afrikalı algısında da bir değişim süreci başlatmaktadır. Ancak bu konuya ilişkin toplumdaki algı değişimi iki yönlü gerçekleşmektedir. Bir yandan Afrikalılara dair, Suriyeli ve Afganlarla kıyaslanarak olumlu düşünceler çerçevesinde bir algı oluşurken diğer taraftan Suriye ve Afgan nüfus Afrikalılara karşı tepki oluşturabilmektedir. Bu nedenle radikalleşme ve güvenlik ekseninde konunun hassas bir şekilde takip edilmesi gerekliliği zorunlu hale

gelmektedir. Terörist ve saldırganların göçmen kılığında Türkiye'ye gelebileceği göz ardı edilmemeli ve düzensiz göç ile etkin mücadele ederek bu kişilerin radikalleşme süreçlerinin yakından takip edilmesi gerekmektedir.

İletişim, Teknoloji ve Güvenlik

Güvenlik Sorunu Olarak Yalan Haber ve Çözüm Önerileri

Sahte haberlerin ve manipüle edilmiş içeriklerin çoğalmasıyla birlikte bireylerin güvenilir ve güvenilmez bilgileri ayırt etmesi gün geçtikçe zorlaşmaktadır. Yanlış bilgilerin yayılması ve bu bilgilere dayalı zararlı eylemlere yol açabilme ihtimali hem bireyler hem de bir bütün olarak toplum için ciddi sonuçlar doğurmaktadır. Sosyal medya platformlarının genellikle bu tip haberleri etkili bir şekilde tespit etmek ve ortadan kaldırmak için mücadele etmemesi ve kullanıcıları dezenformasyonun etkilerine karşı savunmasız bırakması nedeniyle bu sorun her geçen gün daha fazla derinleşmektedir.

Yalan haber dezenformasyon, mezenformasyon, malenformasyon, infodemi, sahte haber ve propaganda gibi çeşitlilik arz eden birçok farklı formata sahip olabilmektedir. Dezenformasyon, aldatma amacıyla yanlış veya yanıltıcı bilgilerin kasıtlı olarak yayılması olarak tanımlanmaktadır (Cherilyn ve Julie, 2018). Mezenformasyon, yanlış veya yanıltıcı bilgilerin genellikle anlayış veya bilgi eksikliği nedeniyle kasıtsız olarak yayılmasıdır (Watss, 2020). Malenformasyon gerçek veya doğru bilginin zarar verme veya yanıltma amacıyla kasıtlı olarak yayılmasıdır (Kleinfeld, 2022). Bilgi salgını olarak da bilinen infodemi, belirli bir olay veya sorunla ilgili doğru ve yanlış çok büyük miktar-

da bilginin bulunmasına karşı bireylerin neyin doğru olduğunu ayırt etmesini zorlaştıran bir durumdur (World Health Organization, 2021). Sahte haberler genellikle kasıtlı olarak yanıltıcı veya gerçeği yansıtmayan haberleri tanımlamak için kullanılan bir terimdir ancak yanlış bilgilendirme veya dezenformasyonla da ilişkilidir (Cherilyn ve Julie, 2018). Son olarak propaganda ise belirli bir siyasi amacı veya ideolojiyi desteklemek için çarpıtılmış veya yanıltıcı bilgilerin kullanılması anlamı taşımaktadır (Cantril, 1938).

Dünya üzerinde yanlış bilginin farklı formları geçmişten günümüze sosyal, ekonomik, kültürel, politik ve diğer birçok alanda daima var olmuştur. Körfez savaşı da bu bağlamda yanlış haber türlerini bünyesinde barındıran en önemli örneklerden biridir. Nitekim Körfez Savaşı'nda yanlış görseller ve propaganda kullanımı aracılığıyla bir kamuoyu oluşturulmuştur (Toprak ve Çetin, 2016). Günümüzde bu örneklerden bir diğerinin siyasilere ilişkin üretilen haberler olduğu gözlemlenmektedir. Bu kapsamda, yalan haber yayınlanmanın birçok farklı gerekçesi bulunmaktadır. Bu gerekçelerden birisi ekonomik kazançtır ve maddi gelir sağlamak, viral olmak veya reklam alma çabası gibi motivasyonlar bulunabilmektedir. Yalan haber yayınlamanın diğer bir nedeni ise politiktir. Fikir yayabilmek ve toplumu belirli bir politik düşünceye inandırabilmek yalan haber yaymanın politik nedenleri arasında gösterilmektedir. Özellikle sosyal medya mecralarında başvuru "trol" söyleminin kullanıldığı bağlamlardan birisi de budur.

Dezenformasyon veya yanıltıcı bilgilerin çoğalması birçok faktörle doğrudan ilişkilidir. Sosyal medya platformlarının yaygınlaşmasıyla birlikte bireyler, gerçekliğe dayalı olsun ya da olmasın, bilgileri kolaylıkla paylaşma ve dağıtma olanağına sahip olmuştur. Sosyal medyadaki herhangi bir içeriği bir kişinin özel

ilgi alanlarına göre düzenleyen algoritmaların geliştirilmesi de dezenformasyonun yayılmasına ve tehdit haline gelmesine ortam hazırlamaktadır. Bu algoritmalar bir bireyin yalnızca önceden var olan inançları ve fikirleriyle uyumlu bilgilere maruz kaldığı, farklı bakış açılarına maruz kalmamasına yol açan ve potansiyel olarak yanlış bilgilerin yayılmasına neden olan bir “filtre balonu” veya “yankı odası” oluşturabilmektedir (Barbera vd., 2015; Diaz Ruiz ve Nilsson, 2023; Törnberg ve Törnberg, 2022; Yamamoto vd., 2020).

İletişim süreci üç ana unsurdan meydana gelmektedir. Bunlar; özne, mesaj ve tercümandır. Bir birey veya bot olabilen özne belirli bir kitleye iletmek amacıyla mesaj oluşturmaktadır. Mesajın kendisi ise kitleye aktarılmakta olan bilgiyi içermektedir. Birey müzakereci, egemen veya muhalif olma gibi konulardan birinde mesajı anlamakta ve yorumlamaktadır (Staiger, 1992). Bilginin iletilmesi ve anlaşılması bu iletişim süreci aracılığıyla gerçekleşmektedir. Bu durumu sürekli hale getiren temel faktör ise sosyal medyada bulunan algoritmalar. Söz konusu algoritmalar sosyal medya kullanıcılarının hangi konularla ilgilendiğini veri tabanına kaydetmektedir. Dolayısıyla ilgi çeken konular bireyi paylaşım yapmaya teşvik etmektedir. Örneğin, Uzak Doğu ile ilgili sürekli arama yapan bir kullanıcının karşısına Çin ve Güney Kore gibi ülkeler ile alakalı paylaşımlar gelirken, Arap dünyası ile ilgilenenler de sosyal medya platformlarında bu kapsamdaki gönderilerle karşılaşabilmektedir. Bu durum sosyal medya kullanıcılarının filtre balonları ve yankı odaları içine hapsolmesine neden olmaktadır. Bu durumun en önemli dezavantajı ya da olumsuz sonuçlarından biri ise bu şekilde yalan haberin daha hızlı yayılmasıdır.

Avrupa Medyasında İslamofobi

Avrupa’da ve dünyada İslamofobi uzun yıllardır tartışılmakta olup en önemli güvenlik tehditlerinden biri haline gelmiştir. Özellikle 11 Eylül saldırılarının ardından İslamofobi üzerine yürütülen tartışmaların kavramsal, metodolojik ve ontolojik boyutu ön plana çıkmış ve bunların sayısı aşamalı olarak çeşitlilik kazanmıştır. Bununla birlikte, bilhassa Avrupa medyasında ve Avrupa’nın farklı coğrafyalarında İslamofobi örneklerinin sayısı giderek artmaktadır. İslamofobi 11 Eylül saldırıları sonrasında özellikle Avrupa ve dünyanın farklı coğrafyalarında giderek yaygınlaşsa da kavramsal boyutuyla ilk kez 20. yüzyılda kullanılmaya başlanmıştır. Ancak İslamofobi kavramını yalnızca fobi kavramıyla ilişkilendirmek ya da bununla açıklamak tek başına yetersiz kalmaktadır. Dolayısıyla İslamofobi kavramıyla ilişkili olarak mevcut durumu ifade eden yeni bir kavram üzerine de yoğunlaşmak gerekmektedir. Başta Fransa olmak üzere farklı Avrupa ülkelerinde İslam konusu ve Müslümanlar güvenlikleştirme sürecine maruz kaldığı için İslamofobi’nin etkisinin arttığı ve İslam konusunun bilinçli bir şekilde tehdit düzleminde değerlendirildiği gözlemlenmektedir. Avrupa’daki bu durum Müslümanların ulusal bir güvenlik problemi gibi gösterilerek karar vericilerin haksız eylemlerini meşrulaştırmak yoluyla; diğer bir ifade ile, güvenlikleştirme yoluyla gerçekleştirilmektedir (Wæver, 2011).

Günümüzde özellikle Avrupa’da İslamofobi’nin birçok örneğine rastlanmaktadır. Örneğin; Le Canard Enchaîné, Katar futbolcuları hakkında yayınladığı karikatürle Katarlıları elinde testere ile göstermiş ve büyük bir tepki toplamıştır. Dünya Kupası’nın Katar’da düzenlenmesine karşın İslamofobi bağlamındaki en karikatürize görsellerden biri olduğu görülmektedir. Bu ve benzeri karikatürlerin mesajı aynı noktada yoğunlaşmakta ve söz konusu mesaj ile bütün Arap ve Müslümanların suçlu ve tek tip olduğu

ileri sürülmektedir. Avrupa medyasındaki İslamofobi örneklerinden bir diğeri ise 1800’lü yıllardan itibaren yayınlanan Le Point dergisinin Türkiye’yi hedef almasıdır. Müslümanları sürekli bir güvenlik sorunu gibi göstermek ve bu güvenlik sorununda Türkiye’yi sembolize etmek gibi bir durum söz konusudur. Bu bağlamda, Ole Wæver (2015)’in güvenlikleştirmeyi açıkladığı söz ediminden bahsedilebilir. Buna göre, güvenlikleştirme, olmayan bir tehlikenin söz ile kurgulanmasına dayanmaktadır. Avrupa medyasının İslamofobi sembolleri bunun açık bir örneğidir. Avusturya ve Fransa gibi ülkelerdeki karar alıcıların İslam’ı güvenlikleştirmesi ve hedefe oturtması ve aslında bir tehdit teşkil etmediği halde kendilerine tehdit teşkil eden prototiplerle bir özdeşleştirme kurarak sosyolojik zehirlenmeye imza atılmaktadır. İslamofobi toplumun tüm kesimlerini olumsuz etkileyecek bir sosyolojik kırılma yaratabilecek bir potansiyele sahiptir.

Güvenlik Politikalarında Kamu Diplomasisinin Rolü: Türkiye’nin Uygulayıcı Kurumlar Üzerine Bir İnceleme

Kamu diplomasisinde amaç hedef ülke kamuoyunu veya seçkinlerini etkilemek suretiyle ilgili ülkenin dış politikasını kaynak ülkenin avantajına çevirmektir. Kamu diplomasisi etkinlikleri ve faaliyetlerinin beş temel alanı bulunmaktadır. Bunlar; araştırma ve incelemeyi içeren dinleme, siyasal ve/veya ekonomik çıkarları korumaya yönelik savunma, değişim diplomasisi, uluslararası yayıncılık, kültürel diplomasıdır (Cull, 2009, s.10). Diğer birçok ülkede olduğu gibi Türkiye’de de kamu diplomasisi faaliyetleri yürüten birçok farklı kurum mevcuttur. Bunlar arasında özellikle TRT, TİKA, YTB, Yunus Emre Enstitüsü, Maarif Vakfı, Kızılay ve Türkiye Diyanet Vakfı’nın faaliyetleri kamu diplomasisi örnekleri arasında yer almaktadır.

İlk olarak 1964 yılında yayın hayatına başlayan TRT yaklaşık 60 yıllık mazisinde iç kamuoyuna seslenmek ve vatandaşları çeşitlilik arz eden konularda bilgilendirmek amacıyla kullanılmıştır. Soğuk Savaş sonrası dönemde Türkiye'nin çeşitli kurumlar aracılığıyla Türkî Cumhuriyetlere ulaşmaya çalıştığı dönemde TRT Avrasya kurulmuştur (Tongut ve Yavuz, 2014). Avrupa'da yaşayan ve İslamofobi başta olmak üzere Türkofobi ve çeşitli problemlerle karşı karşıya kalan ve sayısı altı milyonu bulan Türk vatandaşlarına hizmet etmek amacıyla TRT Int kanalı kurulmuştur. 2000'li yıllardan sonra ise TRT kanallarının vizyonu ve kapsamı önemli oranda genişlemiştir. TRT Kürdi, TRT Arabi ve TRT World gibi farklı yayın organlarının faaliyetleri önem teşkil etmektedir (TRT Kurumsal, 2022). Bunlara ek olarak TRT ayrıca uluslararası forumlar düzenlemekte ve bu mecralarda senaryo ve içerik üretimini desteklemektedir. Söz konusu uluslararası faaliyetleri düzenlemek amacıyla TRT geniş bir alana yayılan coğrafyada temsilcilikler kurmaktadır.

Öte yandan, TİKA'nın kamu diplomasisi faaliyetleri ise Türkiye Cumhuriyetlerle başlamıştır. Türkiye Cumhuriyetlerin iktisadi yapısını güçlendirmesi sonucu kalkınma yardımına gerek kalmaması nedeniyle günümüzde bu coğrafyalarda ekseriyetiyle kültürel faaliyetler sürdürülmektedir. Kuruluşundan itibaren etkileşim ağını geliştiren TİKA'nın hâlihazırda 60 farklı ülkede ofisi bulunmakta ve TİKA tarafından 170 ayrı ülkede sayısı 30 bini aşan proje yürütülmektedir. TİKA KOVID-19 salgını süreci ve sonrasında yaklaşık altı milyon insana ulaştığı gibi ayrıca okul, eğitim ve sağlık kurumları inşa ederek bunların ihtiyaçlarını da karşılamaya devam etmektedir. Tüm bunların yanında TİKA bazı ülkelere arıcılıkla ilgili destekler verirken bazı ülkelerde sanayi alt yapısının kalkındırılması ve geliştirilmesiyle ilgili önemli adımlar atmaktadır (TİKA, 2022).

Türkiye'nin kamu diplomasisi faaliyetlerinin diğer bir ayağı YTB tarafından yürütülmektedir. Her ne kadar YTB öncesinde başbakanlık, cumhurbaşkanlığı, çeşitli bakanlık ya da kurumların bursları mevcut olsa da YTB kuruluşu sonrasında burslar sistematik ve takip edilebilir bir sürece oturtulmuştur. Tüm mezunların kaydını sistematik bir şekilde elinde bulunduran YTB, bu yöntemle mezunların Türkiye ile sürekli olarak ve interaktif bir şekilde ilişkiye geçmesini amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda ayrıca YTB tarafından dernekler kurulmaktadır. Yalnızca 2020 yılı içinde 178 ayrı ülkeden ve sayısı 165 bini aşan kişi Türkiye'de okumak amacıyla burs başvurusunda bulunmuş ve 4018 kişiye kısa ve uzun vadeli burslar verilmiştir (Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı, 2022).

Yunus Emre Enstitüsü Türkçe öğretimi, kültür-sanat, bilim ve akademi ve kültürel diplomasi gibi dört farklı alanda faaliyetlerini yürütmektedir. Yunus Emre Enstitüsü hâlihazırda G20 ülkelerinin %75'inde ve Avrupa Birliği ülkelerinin %48'inde faaliyet göstermektedir. Enstitünün bu kapsamda 53 ayrı ülkede 64 adet kültür merkezi bulunurken ayrıca 2021 yılında Afrin, Abuya ve Kigali ve Buenos Aires gibi şehirlerde ofisler açmıştır. Bu doğrultuda 2021 yılında yaklaşık 50 bin kişi Yunus Emre Enstitüleri'nde Türkçe öğrenmiştir. Türkçe dil eğitiminin yanı sıra Yunus Emre Enstitüsü Türk kültürü, Türk değerleri ve Türk yaşam biçimini aktarmakta ve dijital alanda da dil eğitimleri verilmektedir. Öte yandan özellikle Türkoloji enstitülerinin kurulması ya da üniversitelerde bu kürsülerin kurulması amacıyla Yunus Emre Enstitüsü tarafından önemli bir çaba sarf edilmektedir. Tercihim Türkçe Projesi kapsamında ilköğretim ve orta öğretimdeki çocuklara da Türkçe yabancı dil olarak öğretilmektedir (Yunus Emre Enstitüsü, 2022).

Maarif Vakfı ise 15 Temmuz FETÖ kalkışması sonrasında yalnızca Türkiye’de değil birçok farklı coğrafyada çocukların ve gençlerin terör örgütünden korunması amacıyla faaliyetlerine başlamıştır. Maarif Vakfı’nın eğitim faaliyetleri oldukça geniş bir ağa sahip olup bu kapsamda eğitim destekleri, yayın destekleri ve çeşitli burslar sağlanmaktadır. Dolayısıyla vakıf yalnızca yurt dışındaki yabancı öğrencilere değil yurt dışında yaşayan önemli sayıda Türk gençlerine de destek olmaktadır. Halihazırda 49 ülkede 67 eğitim kurumu bulunan Maarif Vakfı 42 adet öğrenci yurdunda 50 bine yakın sayıdaki öğrenciye destek olmaktadır (Türkiye Maarif Vakfı, 2022).

İnsani yardımlarla birlikte kalkınma yardımlarında da bulunan Kızılay ise 12 ayrı ülkede proje geliştirmiştir. Kızılay’ın Somali’den Filistin’e özellikle Müslümanların bulunduğu ülkelerde faaliyetleri ön plana çıkmaktadır. Bu coğrafyada Kızılay’ın faaliyetlerini yürüttüğü ülkelerden birisi de Suriye’dir. Kızılay, Suriye toprakları içerisinde 1.2 milyondan fazla Suriyeli, Türkmen ve çeşitli etnik gruplardaki kişilere yardım sağlarken bu bölgede 35 bin ev yapılması hususunda inisiyatif almıştır. Kızılay’ın faaliyetleri ayrıca farklı Afrika ülkelerinde de görülürken Kızılay çeşitli Afrika ülkelerinde su kuyuları açmaktadır. Kızılay 2021 yılında 8.5 milyondan fazla insana destek sunmuştur (Türk Kızılay, 2022).

Diyanet Vakfı uluslararası imam hatip lisesi, lisans ve lisansüstü eğitim programlarıyla ve çeşitli burslarla kamu diploması ve eğitim sürecine katkı sunmaktadır. “Hediyem Kur’an olsun” projesi radikalleşmeyi önlemeyi hedefleyen bir faaliyetlerdir. Özellikle çeşitli radikalizm unsurlarının Müslüman gençleri etkilemeye çalıştığı bir dönemde 36 dilde 81 ülkeye kendi ülkelerinde Kur’an-ı Kerim’in meali gönderilmiş, buralardaki camilerin restorasyonu yapılmış ve imam görevlendirmeleri ger-

çekleştirilmiştir. Diyanet Vakfı ayrıca geliştirdiği faaliyetlerini gelenekselleştirmekte ve sürekli hale getirmektedir. Dolayısıyla faaliyet alanlarını bir defaya mahsus desteklerle sınırlamamaktadır (Türk Diyanet Vakfı, 2022).

Siber Egemenlik ve Siber Güvenlik

Pandemi sonrası süreçte yeni güvenlik tehditleri ve siber dünya geçmişte hiç olmadığı kadar iç içe geçmiştir. Günümüzde eğitim, alışveriş, banka işlemleri, hastane işlemleri ve diğer birçok alanda internet kullanımı artmış ve buna bağlı olarak dijitalleşme insan hayatının ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. Dijitalleşme ve teknolojinin gelişimi sonucu ortaya çıkan tüm bu gelişmelere bağlı olarak siber güvenlik ve siber egemenliğe atfedilen önem son dönemlerde oldukça pekişmiştir. NATO tarafından 2018 yılında yayınlanan güvenlik raporunda da siber egemenliğin bir devletin tehditlere karşı koruması gerektiği temel haklardan biri olduğu açıkça belirtilmiştir (North Atlantic Treaty Organization, 2018). Buna bağlı olarak, Türkiye dâhil olmak üzere birçok ülke siber alanda güvenliği sağlamaya yönelik çalışmalar yapmaktadır.

Günümüzde savaş ve çeşitli güvenlik sektörlerinin en önemli unsurlarından biri olan hibrit savaşların bir parçasını da siber savaşlar meydana getirmektedir (Pantti, 2019; Wood vd., 2016). Örneğin, Rusya ve Ukrayna arasında devam eden savaşta teknolojinin ve siber alanın enformasyon ve sosyal medya boyutları ön plana çıkmaktadır. Sosyal medya platformlarında çatışmanın bireysel deneyimleri paylaşılmakta ve geleneksel haber aktarımı bu süreçten önemli ölçüde etkilenmektedir. Ortaya çıkan bütün bu durum savaş ortamının insanların üzerindeki etkisindeki sayısız ihtimalin daha görünür olmasına zemin hazırlamaktadır.

Günümüzde Facebook, Twitter, Instagram ve TikTok gibi şirketler birçok alana özel çok sayıda bilgiyi elinde bulundurmaktadır. Söz konusu şirketlerin birçoğu yalnızca ABD merkezli mahkemelerinde yargılanabilmektedir. Bu kapsamda her ne kadar kişisel bilgiler bu şirketler tarafından önemli görülmesi de kullanıcılar tarafından yapılan aramalar, reklamlar ve alışveriş bilgileri gibi gündelik hayattaki detaylı verilerin paylaşılması birtakım kaygıları beraberinde getirmektedir. Benzer bir şekilde, Starlink gibi şirketler ise Ukrayna ve İran gibi devletlere uydudan internet sağlayabileceği yönünde söylem oluşturmaktadır (Tepper, 2022). Fakat söz konusu şirketlerin hangi çıkarları gözeterek teknolojik destek sağladıkları devletlerin egemenlik konusuyla yakından ilgilidir. Nitekim Google ve Facebook'un son yıllarda bazı ülkelerdeki kimi şirketlere kullanıcı verisi karşılığında hizmet sunduğu da bilinmektedir (Reyman, 2013). Söz konusu şirketlerin giderek güçlenen yapısı ise dijital otoriterlik kavramlarını gündeme taşımaktadır. Bununla ilişkili olarak, ABD örneğinden de görüleceği üzere Donald Trump'ın sosyal medya hesabının Twitter tarafından askıya alınması bu şirketlerin gücünü ve yapabileceklerinin sınırını net bir biçimde ortaya koymaktadır.

Tüm bunlara bağlı olarak ortaya çıkan koşullar egemenlik kavramının tüm boyutlarıyla konuşulması gerekliliğini zaruri kılmaktadır. Veri ihlalinin veri işgali anlamına gelmeye başladığı şeklinde görüşler vardır. Küresel anlamda bu tehdidin sadece dezenformasyon, sahte haber ve algı yönetiminden çok daha öte bir kısmı olabilmektedir. Yapay zekâ makinelerinin gelişimi ile beraber kontrol boyutunun çetrefilleştiği görülmektedir.

Yeni Teknoloji ve Güvenlik Araştırmalarında Yapay Zekâ ve Robotik Silah Sistemlerinin Uluslararası Hukuki Sorumluluğu

İçinde bulunduğumuz dijital devrim çağında teknolojinin hızla gelişmesiyle yapay zekâ ve algoritmaların toplumsal yaşamdaki kullanım alanları hızla artarken, makinaların modern savaş alanında artan kullanımı ateş gücü ve bunların etki alanını da giderek daha fazla genişletmektedir. Gündelik hayatın önemli parçası olan ve yine hayatın her alanına işleyen yapay zekâ yazılımları insan yaşamını ve toplumları aşamalı olarak daha fazla etkisi altına almaktadır. Teknoloji ve yapay zekâ alanında yaşanan tüm bu gelişmeler birtakım hukuki ve cezai problemleri de beraberinde getirmektedir. Yapay zekâ teknolojisinin en önemli özelliklerinden biri oldukça hızlı gelişen bir dinamiğe sahip olmasıdır. Buna karşın ceza hukuku başta olmak üzere bunlara karşı normatif düzenlemeler ise henüz yapılamamıştır. Dolayısıyla 21. yüzyılda siber alanda bir savaş olasılığının giderek güçlenmesi, konunun güvenlik ve hukuki perspektifiyle ayrıntılı bir biçimde düşünülmesi gerekliliğini zorunlu kılmaktadır.

Günümüzde teknolojinin gelişimine bağlı olarak siber saldırı ile makina öğrenmesi (*machine learning*) arasında kuvvetli bir bağlantı bulunmaktadır (Payne, 2018). Yapay zekâ algoritmalarından dokümantasyonla siber saldırıyı gerçekleştiren saldırganın kim olduğunu belirlemek de giderek zorlaşmaktadır. İnsan ile güç arasındaki parametreyi aşamalı olarak değiştiren bir yapıya sahip olan yapay zekâ teknolojilerinin beraberinde getirdiği silah sistemlerinin geleneksel silahlardan daha hızlı ve karmaşık bir yapıya sahip olması saldırıya kimin emir verdiğinin tespit edilmesini ve bu kişinin yargılanmasını zorlaştıran bir parametreyi açıkça ortaya koymaktadır. Bütün bunlar stratejik enformasyon

savaş tipine hazırlıklı olunması gerekliliği fikrini pekiştirirken, stratejik istihbarat yaklaşımının önemini de artırmaktadır.

Tarihsel süreç boyunca teknolojinin gelişimine bağlı olarak birçok devlet savaş sahasında robot silahlar kullanmıştır. Bu bağlamda söz konusu silah sistemlerinin kullanılmasında sorumlu olan tarafın yazılımı yapanlar mı, üretici firma mı, emir veren komutan mı yoksa devlet mi olduğu günümüzde hukuk alanında yürütülen en önemli tartışmalardan birisidir. Tüm bu tartışmalar ışığında otonom silah sistemlerinin muharebe alanında giderek daha fazla kullanılması gelecek dönemlerde savaş hukukunun da büyük oranda dönüşüme uğrayacağını gözler önüne sermektedir. İnternet ortamının dağınık ve kontrol edilemez yapısı nedeniyle herhangi bir savaşı kimin başlattığı bilinmemektedir. Tüm bu nedenlerden dolayı otonom silah sistemlerinin artan kullanımı mevcut uluslararası hukuk kurallarının yeniden gözden geçirilmesini zorunlu kılmaktadır (Bunker, 2017; Klare, 2019).

Gelecek dönemlerde yapay zekânın kara, deniz ve hava platformlarının tümünde kullanılma ihtimali ve hâlihazırda bazı devletlerin sesten çok daha hızlı olan hipersonik füze sistemlerine sahip olması savaş alanında yeni bir dönemin çok hızlı bir biçimde başlayabileceğini tüm dünyaya göstermektedir. Güvenlik ve savaş alanında yaşanan tüm bu gelişmeler sayısı giderek artan akıllı şehirlerde güvenliğin nasıl sağlanabileceğini ve bu hızlı değişime nasıl ayak uydurulacağı tartışmalarını gündeme taşımaktadır. Teknolojinin getirdiği yeni dönem ve koşullar güvenlik ve robotik silah sistemleri arasındaki bağı giderek daha fazla kuvvetlendirmektedir. Nitekim günümüz şartlarında kolay erişilebilir olan ve insanın dahi erişim sağlayamadığı alanlara girebilen robotik teknolojilere sahip silah sistemleri kimi açılardan büyük bir güvenlik tehdidi haline gelmektedir.

Robotik silahların artan kullanımına bağlı olarak Türkiye bu alanda yeni bir açılım başlatmıştır. Bu doğrultuda Türkiye'nin kara, deniz ve hava kuvvetlerindeki gücü ve kabiliyeti gelişen teknoloji ve modern silah sistemleri ışığında giderek güç kazanmaktadır. Tüm bunların yanında özellikle silahlı ve silahsız insansız hava araçları üretimi ve milli muharip uçağının geliştirilmesi Türkiye'nin nasıl bir devrime öncülük ettiğini açıkça ortaya koymaktadır. Teknolojinin gelişimine bağlı olarak dünya genelinde ortaya çıkan belirsizliğe karşın Türkiye milli üretim ve stratejik özerklik yöntemleriyle mücadele etmektedir. Bu anlamda herhangi bir devlete bağlı olmadan modern sistemleri üretebilme yeterliliğinin aşamalı olarak daha fazla önem arz ettiği dünyada Türkiye savunma ve savaş teknolojilerine dış bağımlılığını giderek azaltmaya devam etmekte ve uzay teşkilatı kurma yönünde hazırlıklar yaparak modern döneme hızla ayak uydurmaktadır.

Sonuç

21. yüzyılda güvenlik gündeminin kapsamında yaşanan genişleme ve derinleşme geleneksel ve yeni güvenlik tehditlerine ilişkin yorumlamanın değişimine müsaade etmiştir. Geçtiğimiz yüzyıllarda çoğunlukla toprak bütünlüğü, siyasi egemenlik ve askeri güvenliğin tesis edilmesi gibi hususlar güvenlik yaklaşımının merkezinde yer alırken devletin askeri, ekonomik ve diplomatik gücünün devamlılığı karar alıcılar tarafından güvenlik gündeminin en üstünde tutulmuştur. 20. yüzyılın son çeyreği ise güvenlik çalışmaları yazınında ve güvenlik politikalarında dönüm noktası niteliği yaratmıştır. Nitekim geleneksel tanımlamalarıyla değerlendirilen devlet merkezli analiz seviyesinin ve yalnızca askeri güvenlik sektörünün ön planda tutulduğu bakış açısının yerini güvenlik konularının referans nesnesinin çok boyutlu analizi almıştır. Güvenlik algısındaki bu değişim devletlerin ve uluslararası kurumların güvenlik politikalarına da yansımıştır. Güvenlik çalışmalarına ilişkin teorik ve pratik bağlamlardaki değişim sonucunda birey, toplum, çevre, kültür, kimlik, teknoloji ve bunlarla ilişki birçok konu ve sektör güvenlik tehditleri gündemine taşınmıştır. Bununla birlikte, geleneksel anlayışın tamamen terk edildiği ya da önemsizleştiğini iddia etmek mümkün değildir. Nitekim yeni güvenlik tehditleriyle birlikte geleneksel ve askeri güvenlik sektörleri modern teknolojik ilerlemelerin ve silahlanma yarışının getirisiyle devlet politikalarındaki öncelikli yerini korumaya devam etmektedir.

21. yüzyılda güvenlik gündeminin değişimini hızlandıran parametrelerin en başında küreselleşme ve teknolojik gelişmeler yer almaktadır. Modern teknolojik araçların kullanımının giderek yaygınlaşması ve buna bağlı olarak gelişim gösteren dijitalleşme trendi birey ve devlet faaliyetlerinin birçok alanına fayda sağladığı gibi güvenlik tehditlerinde çeşitlenmeye yol açmıştır. Teknolojinin gelişimi ve teknolojik araçların insan hayatının her alanına girmesiyle yeni formdaki güvenlik tehditlerinin fiziki mekândan sanal ortama eklenmesi söz konusu olmuştur. Böylelikle askeri, ekonomik ve diplomatik alanların yanı sıra birey ve toplum güvenliği de çok katmanlı tehditlerle karşı karşıya kalmıştır. Küreselleşme ile birlikte ulaşım, iletişim ve teknoloji hayatın birçok alanına kolaylık getirmiştir. Aynı küreselleşme süreçleri uluslararası terörizm ve radikalleşme gibi konuları perçinlemiş ve etnik, dini ve kültürel çatışmaları yoğunlaştırmıştır. Geleneksel medyanın yanında yeni medya araçlarının artan kullanımı sahte haber ve dezenformasyon tehlikesini çoğaltarak mevcut güvenlik tehditlerini daha karmaşık bir yapıya sokmuştur.

Modern teknolojik ilerlemelerinin askeri ve ekonomik sektörlere yansımaları özellikle devlet güvenliğinin korunmasına yönelik yeni tedbirlerin alınmasını zorunlu kılmıştır. Günümüzde devletler ulusal güvenliğini sağlayabilmek amacıyla modern askeri teknolojilere giderek daha fazla yatırım yapmakta ve ordularını yeni askeri teknolojiler ekseninde modernize etmeye özen göstermektedir. Aynı şekilde, ekonomi ve finans sektörlerinin gelişen teknolojiye bağlı olarak dijitalleşen yapısı bu alanda bazı belirsizlikleri yanında getirmektedir. Bu durum ekonomi, finans ve bankacılık güvenliğinin sağlanmasına yönelik özellikle dijital ve sanal ortama uygun yeni güvenlik tedbirlerinin alınmasını zaruri kılmaktadır.

21. yüzyılda tüm insanlığın karşı karşıya kaldığı küresel sorunlarından bir diğeri çevre güvenliği konusudur. Bu kapsamda iklim değişikliği ve bununla ilişkili olan gıda, su ve tarım güvenliği konularının gerekli önlemler alınmadığı takdirde gelecekte çevre felaketlerine ve dolayısıyla insani krizlere yol açacağı değerlendirilmektedir. Dünyadaki karbon seviyesinin Sanayi Devrimi'nden itibaren kesintisiz yükselme eğrisine sahip olması ve özellikle son 50 yılda artış eğiliminde yükselmesi küresel ısınma sorunu ile ilişkilidir. Nitekim iklim değişikliği ve küresel ısınma sonucunda kuraklık, okyanusların kurumması, buzulların erimesi ve tarım arazilerinin verimsizleşmesi doğal çevre felaketlerini beraberinde getirdiği gibi savaş, çatışma ve radikalleşme gibi tehditleri de tetiklemektedir. Bu nedenle günümüzde fosil yakıt kullanımının tüm dünyada makul seviyeye çekilerek çevre güvenliğinin göz önünde bulundurulduğu alternatif enerji veya temiz enerji kaynaklarının kullanımı sürdürülebilirlik açısından ele alınan konulardır. Ayrıca gelecekte ortaya çıkabilecek gıda ve su kıtlığı tehditlerine istinaden sürdürülebilir tarım politikaları ve arazilerin verimli kullanılması kritik önem teşkil etmektedir.

Öngörüler

- Geçmiş yüzyıllarla mukayese edildiğinde içinde bulunduğumuz çağ sahip olduğu farklı dinamiklerle güvenlik tehditlerinin sayısının giderek çeşitlenmesine neden olmaktadır. Küreselleşmenin tüm dünyada yoğunlaşan etkileri ve siyasi, toplumsal, ekonomik ve askeri alanlarda hızlı bir dönüşüme neden olması hâlihazırda var olan güvenlik tehditlerinin yakın ve orta vadede daha fazla risk yaratmasına ya da yenilerinin ortaya çıkmasına ortam hazırlayacaktır. Küreselleşme ile beraber günümüzde hibrit bir yapıya kavuşan ve belirli bir zaman ya da mekândan bağımsız tehdit yaratabilme kabiliyetine kavuşan güvenlik problemleri gelecek dönemde birey, devlet ve sistem istikrarına risk yaratan unsurlara yol açmaya eş zamanlı olarak devam edecektir. Küreselleşmenin özellikle ulaşım, iletişim, teknoloji ve toplumlar/devletlerarası ilişkiler gibi başlıca alanlarda insan hayatına sağladığı kolaylıklar göz ardı edilemeyecek olsa da yeni güvenlik tehditleri ilerleyen dönemde daha fazla çeşitlenecek ve somutlaşacaktır.
- Modern teknolojik ilerlemeler ve güvenlik arasındaki ilişki günümüzde uluslararası güvenlik alanının önemli konularındandır. Özellikle teknolojik araçların yarattığı etki ivedilikle devletlerin ulusal güvenlik stratejilerine yansımaktadır. Günümüzde modern teknolojiler karmaşık bir yapıdadır ve bilhassa bilgi teknolojileri, yapay

zekâ, otonom sistemler ve robotik teknolojiler insan hayatının her alanına aşamalı olarak entegre olmaktadır. İlerleyen dönemlerde birey ve toplum yaşamında söz konusu teknolojilerin kullanımının artması tartışmasız bir gerçekliği yansıtırken yine devletlerin askeri ve ekonomik güvenlik sektörlerinde bu teknolojileri hassasiyetle göz önünde bulundurması beklenmektedir. Bu haliyle devletlerin uygulamaya koydukları güvenlik stratejileri çerçevesinde askeri araçlarını yeni teknolojilerle modernize edeceği ve yine ekonomik ve finansal güvenliğe karşı internet ve sanal ortamda ortaya çıkabilecek tehditleri bertaraf edebilmek amacıyla söz konusu teknolojilere yatırımlarını artıracığı düşünülmektedir.

- Yeni medya araçları geleneksel medyanın yerini büyük oranda almıştır. İletişimin hızlanması ve bilgiye kolay erişim imkânı yeni medya araçlarının getirdiği avantajlar arasındadır. Ancak sahte haber ve dezenformasyon tehlikesinin de bireyleri ve toplumları etkilediği belirtilmelidir. Yeni medya mecralarında sahte haberlerin kitleleri yanlış yönlendirme tehlikesine karşı özellikle sosyal medya şirketlerinin gelecek dönemlerde bazı önlemler alması ihtimaller arasına yerleşmiştir. Nitekim devletlerin bu alanlardaki dijital diplomasi faaliyetlerinin ilerleyen yıllarda yoğunlaşacağı düşünüldüğünde yeni medyanın güvenli bir ortama dönüştürülmesi büyük bir önem arz etmektedir.
- Tüm dünyada fosil yakıt kullanımının sanayileşmeye bağlı olarak artış göstermesi ve insan kaynaklı çevresel problemlerin yarattığı tahribat çevre güvenliği konusunu 21. yüzyılın gündem başlıkları arasına yerleştirmiştir. Farklı endüstriyel alanlarda enerji kaynaklarına olan talebin kademeli olarak artması çevre güvenliği ve bunun-

la ilişkili iklim değişikliği meselesini karar alım seviyesinde ve uluslararası kurumlar nezdinde geçmişe nazaran daha fazla ön plana çıkarmaktadır. Bu nedenle gelecek yıllarda gerek devletlerin gerekse akademik çevrenin çevre güvenliği ve iklim değişikliği konusu üzerine daha fazla odaklanacağı aşîkârdır. Nitekim kimi devletler hâlihazırda fosil yakıt kullanımını en alt seviyeye düşürmeye çabalarken, çevre dostu teknolojilerinin kullanımına nispeten öncelik vermektedir. Çevre güvenliğine yönelik tehditlerin beraberinde gıda, su ve tarım alanlarına da risk oluşturacağı düşünüldüğünde, gerekli tedbirler alınmaması durumunda insanlığın kuraklık, su ve gıda kıtlığı gibi problemlerle yüzleşmesi ihtimali güçlenmektedir. Bu durum ayrıca doğal kaynak yoksunu coğrafyalarda devlet otoritesinin yok olması, radikalleşme, çatışma ve savaş gibi olasılıkları da artıracaktır.

- Dünya politikasında gözlemlenen jeopolitik dönüşüm ve çeşitli bölgesel dinamikler uluslararası güvenlik gündemini meşgul etmeye devam etmektedir. Bahse konu bölgelerden birisi şüphesiz Ortadoğu'dur. Günümüzde bu bölge terörizm, başarısız devlet, siyasi istikrarsızlık, düzensiz göç ve dış müdahale gibi birçok güvenlik sorunsalıyla yüzleşmektedir. İlk aşamada Afganistan ve Irak müdahaleleri ve hemen ardından Arap Baharı ve Suriye İç Savaşı'nın etkisiyle Ortadoğu'nun bölge dışı aktörlerin çıkar ve çatışma sahasına dönüşmesi mevcut güvenlik tehditlerine yönelik çözüm alternatiflerini yok olmasına neden olmaktadır. Bölgedeki güvenlik tehditlerinin çözümünde devletlerarası uzlaşî sağlanamaması ve işbirliği ortamının yaratılamaması yakın gelecekte bölgesel istikrarsızlıkların süreceğinin bir göstergesidir. Ayrıca, bir bütün olarak küresel politikada ABD ve Çin arasındaki

rekabet alanları aşamalı olarak çeşitlenmektedir. Gelecek yıllarda Çin'in yükselişi tartışmaları eşliğinde ABD ve Çin arasındaki güç mücadelesi daha gözlemlenebilir boyuta taşınacak ve uluslararası sistemin çift kutupluluk ya da çok kutupluluk eksenleri belirginleşecektir.

Kaynakça

- Barberá, P., Jost, J. T., Nagler, J., Tucker, J. A., ve Bonneau, R. (2015). Tweeting from Left to Right: Is Online Political Communication More Than an Echo Chamber? *Psychological Science*, 26(10), 1531-1542. <https://doi.org/10.1177/0956797615594620>.
- Baştan, Y. Ve Karagül, S. (2021). Diplomasinin Dönüşümü ve Dijital Diplomasi. *TroyAcademy*, 6 (3), 777-803.
- Bunker, R. J. (2017). Armed Robotic Systems Emergence: Weapons Systems Life Cycles Analysis and New Strategic Realities. Strategic Studies Institute: US Army War College.
- Cable V. (1995). What is International Economic Security?. *International Affairs*, 71 (2), ss.305-324.
- Cantril, H. (1938). Propaganda Analysis. *The English Journal*, 27 (3), 217-221. <https://doi.org/10.2307/806063>.
- Cherilyn, I., & Julie, P. (Ed.). (2018). *Journalism, Fake News & Disinformation: Handbook for Journalism Education and Training*. Paris: UNESCO.
- Council of Europe. (2005). *Council of Europe Convention on the Prevention of Terrorism*. <https://rm.coe.int/16808c3f55> (E.T. 1 Ocak 2023).
- Council of Europe. (1977). *European Convention on the Suppression of Terrorism*. <https://rm.coe.int/16800771b2> (E.T. 1 Ocak 2023).
- Framco, D. (2016). *Barişa Son Veren Bariş*. (Mehmet Harmancı, Çev.). İstanbul: Epsilon Yayınevi.

- Cull, N. (2009). *Public diplomacy: Lessons from the past*. Los Angeles: Figueroa Press.
- Diaz Ruiz, C., ve Nilsson, T. (2023). Disinformation and Echo Chambers: How Disinformation Circulates on Social Media Through Identity-Driven Controversies. *Journal of Public Policy & Marketing*, 42 (1), ss.18-35. <https://doi.org/10.1177/07439156221103852>.
- Friedmann, H. (1982). The Political Economy of Food: The Rise and Fall of the Postwar International Food Order. *American Journal of Sociology*. 88, ss.248-286.
- Fukuyama, F. (2012). *Tarihin Sonu ve Son İnsan*. (Zülfü Dicleli, Çev.). İstanbul: Profil Yayıncılık.
- Güneş B. ve Çelenk B. (2021). The Impasse of International Law on Climate-Induced Migration: Recent Developments and the United Nation's January 2020 Decision on Climate Refugees. *Insight Turkey*. 23 (3), ss.209-231.
- Huntington, S. (1993). The Clash of Civilizations?. *Foreign Affairs*. 72 (3), ss.22-49.
- Kennedy, P. (2017). *Büyük Güçlerin Yükseliş ve Çöküşleri*. (Birtane Karanakçı, Çev.). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Klare, M. T. (2019). Autonomous Weapons Systems and the Laws of War. *Arms Control Today*, 49 (2), ss.6-12.
- Kleinfeld, R. (2022). Common Strategies That Are Insufficient to Alter the Trajectory of U.S. Democracy. *Five Strategies to Support U.S. Democracy*. Washington: Carnegie Endowment for International Peace, ss.45-49.
- Korgun, İ. (2021). Suriye'deki PYD/YPG Yapılanmasının Türkiye'nin Sınır Güvenliğine Etkileri. *Ahi Evran Akademi*, 2 (1), ss.1-10.
- Modelski, G. (1987). *Long Cycles in World Politics*. Seattle: University of Washington Press.

- Morrison, W.M. (2019). *China's Economic Rise: History, Trends, Challenges, and Implications for the United States*. Washington: Congressional Research Service.
- NASA. (2022). *Graphic: The Relentless Rise of Carbon Dioxide*. https://climate.nasa.gov/climate_resources/24/graphic-the-relentless-rise-of-carbon-dioxide/ (E.T. 17 Aralık 2022).
- North Atlantic Treaty Organization. (2018). *Secretary General's Annual Report 2018*. NATO. https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_164559.htm.
- Pantti, M. (2019). The Personalisation of Conflict Reporting. *Digital Journalism*, 7 (1), ss.124-145. <https://doi.org/10.1080/21670811.2017.1399807>.
- Payne, K. (2018). *Strategy, Evolution, and War: From Apes to Artificial Intelligence*. Georgetown: Georgetown University Press.
- Reyman, J. (2013). User Data on the Social Web: Authorship, Agency, and Appropriation. *College English*, 75 (5), ss.513-533.
- Rickards, J. (2009). Economic Security and National Security: Interaction and Synthesis. *Strategic Studies Quarterly*. 3 (3), ss.8-49.
- Soner, B.A. ve Çifçi, O. (2022). Çin Savunma Sanayiinin Çeşitlenen Dinamikleri: Kurumsal Sınırlılıklardan Küresel Rekabete. *Güvenlik Çalışmaları Dergisi*, 24 (2), ss.134-157. <https://doi.org/10.54627/gcd.1139662>.
- Soysal, M. (2021). Hakikat Ötesi, Yalan Haber ve Kolektif Belleği Çarpıtma Dinamikleri Bağlamında 6-7 Eylül 1955 Olayları Üzerine Bir Değerlendirme. *Belgi Dergisi*, 22, Art. 22. <https://doi.org/10.33431/belgi.936878>.
- Staiger, J. (1992). Film, Reception, and Cultural Studies. *The Centennial Review*, 36 (1), ss.89-104.
- UNHCR. (2021). *Syria Emergency*. <https://www.unhcr.org/syria-emergency.html> (E.T. 1 Ocak 2023).

- Taştan, C. (2020). Kovid-19 Salgını ve Sonrası Psikolojik ve Sosyolojik Değerlendirmeler. *Polis Akademisi Raporu*. Ankara.
- Tepper, E. (2022). *The First Space-Cyber War and the Need for New Regimes and Policies*. Waterloo: Centre for International Governance Innovation.
- TİKA. (2022). *Hakkımızda*. <https://www.tika.gov.tr/tr/sayfa/hakimizda-14649>. (E.T. 2 Ocak 2023).
- Tongut, S. ve Yavuz, C. (2014). Sovyetler Birliği'nin Dağılmasından Sonra Kırgızistan ile İlişkilerde Türk medyası: TRT-Avrasya, TRT-Türk ve TRT-Avaz. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3 (3), ss.133-145.
- Toprak, Y. E., ve ÇetİN, M. (2016). Çerçeveleme Kuramı Bağlamında Kamuoyu Oluşturmada Spin: Birinci Körfez Savaşı. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 0 (42), 213-232.
- Törnberg, P. ve Törnberg, A. (2022). Inside a White Power Echo Chamber: Why Fringe Digital Spaces Are Polarizing Politics. *New Media & Society*, <https://doi.org/10.1177/14614448221122915>.
- TRT Kurumsal. (2022). *Tarihçe*. <https://www.trt.net.tr/kurumsal/tarihce> (E.T. 2 Ocak 2023).
- Türk Kızılay. (2022). *Neler Yapıyoruz*. <https://www.kizilay.org.tr/neler-yapiyoruz> (E.T. 2 Ocak 2023).
- Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı. (2022). Türkiye-Afrika İlişkileri. <https://www.mfa.gov.tr/turkiye-afrika-iliskileri.tr.mfa> (E.T. 22 Aralık 2022).
- Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası. (2021). *Merkez Bankası Dijital Türk Lirası Ar-Ge Projesi Hakkında Basın Duyurusu*. <https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Duyurular/Basin/2021/DUY2021-40> (E.T. 13 Aralık 2022).
- Türk Diyanet Vakfı. (2022). <https://tdv.org/tr-TR/> (E.T. 2 Ocak 2023).

- Türkiye Maarif Vakfı. (2002). *Dünyada Türkiye Maarif Vakfı*. <https://turkiyemaarif.org/page/2018-DUNYADA-MAA-RIF-16>. (E.T. 2 Ocak 2023).
- Yunus Emre Enstitüsü. (2002). *Tercihim Türkçe*. <https://www.yee.org.tr/tr/turkce/tercihim-turkce> (E.T. 2 Ocak 2023).
- Wæver, O. (2011). Politics, Security, Theory. *Security Dialogue*, 42 (4-5), ss.465-480. <https://doi.org/10.1177/0967010611418718>.
- Wæver, O. (2015). The Theory Act: Responsibility and Exactitude as Seen from Securitization. *International Relations*, 29 (1), ss.121-127. <https://doi.org/10.1177/0047117814526606d>.
- Watts, C. (2020). Disinformation's Dangerous Appeal: How the Tactic Continues to Shape Great Power Politics. *The Fletcher Forum of World Affairs*, 44 (2), ss.19-28.
- Wood, E. A., Pomeranz, W. E., Merry, E. W., & Trudolyubov, M. (2016). *Roots of Russia's War in Ukraine*. Columbia: Columbia University Press.
- World Health Organization. (2021). *Fighting Misinformation in the Time of COVID-19, One Click at a Time*. <https://www.who.int/news-room/feature-stories/detail/fighting-misinformation-in-the-time-of-covid-19-one-click-at-a-time>. (E.T. 1 Ocak 2023).
- Yamamoto, M., Nah, S., & Bae, S. Y. (2020). Social Media Prosumption and Online Political Participation: An Examination of Online Communication Processes. *New Media & Society*, 22 (10), 1885-1902. <https://doi.org/10.1177/1461444819886295>.
- Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı. (2022). *Türkiye Bursları*. <https://www.turkiyeburslari.gov.tr/hakkimizda> (E.T. 2 Ocak 2023).